

**ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ
VE TOKAT ORGANİZE SANAYİ
BÖLGESİ UYGULAMASI**

**(Yüksek Lisans Tezi)
H.Ahmet ALPAT**

Eskişehir, 2000

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ UYGULAMASI

H.Ahmet ALPAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr.Mustafa ÖZER

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs-2000

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ UYGULAMASI

H.Ahmet ALPAT

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs-2000

Danışman: Doç.Dr.Mustafa ÖZER

Türkiye’de organize sanayi bölgeleri giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde 40 yıldır uygulanmakta olan organize sanayi bölgeleri ile yatırımlar istenilen bölgelere yönlendirilmektedir. Sanayi işletmelerinin altyapı ihtiyaçları organize sanayi bölgeleri ile sağlanmaktadır.

Organize sanayi bölgeleri ile sanayi gelişmekte, bölgesel dengeli kalkınma sağlanmakta ve sanayi işletmelerinin çevreye yaptıkları zararlar önlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri orta ve küçük boy işletmeler dayanmaktadır. Ülke içerisinde bu tip işletmelerin yaygınlaşması organize sanayi bölgeleriyle sağlanabilmektedir.

Bu çalışmada ülkemizde önemi çok büyük olan organize sanayi bölgeleri incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Tokat Organize Sanayi Bölgesi kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde organize sanayi bölgelerinin teorik yapısı incelenmiştir. Organize sanayi bölgesi kavramı, amaçları ve uygulama ilkeleri ile önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Türkiye’deki gelişimi, planlanması ve yönetim yapısı incelenmeye çalışılmıştır. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ayrıntılı biçimde üçüncü bölümde incelenmiştir. Dördüncü bölümde Tokat Organize Sanayi Bölgesi’nin sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Organized industrial areas in Turkey are going more widespread. The investments and organized industrial areas which are existing for last 40 years in our country, are oriented to the requested areas. The substructure of industrial enterprises are provided by organized industrial areas

The industrie is grown with organized industrial areas, moderated progressions obtained and the detriment of industrial enterprises are prohibited. The economie of growing countrys are based on small and medium size investments. The organized industrial areas are required to increase the number of these kind of investments.

In this task, we tried to examine the organized industrial areas which are very important for our country. And also produced a detailed report of Tokat's industrial organized area and tried to find out its problems.

In the first chapter we examined the theoretic structure of organized industrial areas. The concept, purposes application principis and the importance of organized industrial areas have been tried to be exposed. In the second chapter, it developments in Turkey, planning and the administration structure have been examined. And in the third chapter we examined Tokat's organized industrial area. In the last and fourth chapter we tried to expose the questions and matters of organized industrial areas included Tokat area.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

H.Ahmet ALPAT'ın "Organize Sanayi Bölgeleri ve Tokat Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması" başlıklı tezi 14/4/ 2000 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, iktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Mustafa ÖZER
Üye : Prof.Dr.Ergül HAN
Üye : Yrd.Doç.Dr.S.Ünal ŞAKAR

Prof.Dr.Enver ÖZKALP
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN TEORİK YAPISI

1. ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	3
2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN TANIMI VE GELİŞİMİ	3
2.1. Organize Sanayi Bölgesinin Tanımı	4
2.2. Organize Sanayi Bölgesinin Gelişimi	5
3. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN AMAÇLARI VE UYGULAMA İLKELERİ	6
3.1. Organize Sanayi Bölgelerinin Amaçları	6
3.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Uygulama İlkeleri	7
4. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN NİTELİKLERİ	8
5. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN ÖNEMİ	10
5.1. Organize Sanayi Bölgelerinin Kalkınmadaki Önemi	10
5.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Önemi	12

5.3. Organize Sanayi Bölgelerinin Düzenli Şehirleşmedeki Önemi	14
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ	16
2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI	16
2.1. Kalkınma Planlarında Organize Sanayi Bölgeleri	16
2.1.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	16
2.1.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	17
2.1.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	19
2.1.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	19
2.1.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	20
2.1.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	21
2.1.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	21
2.2. Sanayi Bakanlığı Kuruluş Kanunu	22
2.3. Sanayi Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği	23
2.4. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Kuruluş İşlemleri	25
2.5. Organize Sanayi Bölgelerinde Alt Yapı Olarak Ele Alınan Konular	27
3. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN PLANLANMASI VE YÖNETİM YAPISI	28

3.1. Kuruluş Yeri Seçimi	28
3.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Yönetim Yapısı	29
4. 1998 SONU İTİBARIYLA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN DURUMU HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME	30
5. TEŞVİK KAPSAMINDA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ	41
6. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	43
6.1. Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri	43
6.2. Müteşebbis Teşekkülün Tüzel Kişiliğinin Olmaması Sorunu ve Çözüm Önerileri	44
6.3. Mahalli İdarelerin İlgisizliği Sorunu ve Çözüm Önerileri	44
6.4. Arsa Satışları İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri	44
6.5. Yer Seçimi Sırasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	45
6.6. Kamulaştırma Safhasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	45
6.7. Teşvik Sistemi İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri	46
6.8. Organize Sanayi Bölgesi Yönetimince Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

1. TOKAT İLİ SANAYİ YAPISI	48
2. TOKAT'TA SANAYİNİN DURUMU VE KOBİLERİN TOKAT SANAYİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	48
3. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ'NİN GENEL YAPISI	51
3.1. Organize Sanayi Bölgesinin Tarihçesi	51

3.2. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluş Amaçları	52
3.3. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Yönetim Yapısı	52
3.4. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Arazi Kullanım Standartları	54
3.5. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluş Yerinin Değerlendirilmesi	55
4. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN YATIRIMLARI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI	56
4.1. İç Yollar ve Yaya Kaldırımlar	56
4.2. Servis Yolları	56
4.3. Alt ve Üst Geçitler	57
4.4. Otoparklar	57
4.5. Demiryolu	57
4.6. Tampon Alanlar	57
4.7. Su Sağlanması İle İlgili Tesisler	57
4.8. Enerji Sağlanması İle İlgili Tesisler	58
4.9. Telefon	58
4.10. Sokak Aydınlatması	58
4.11. Kanalizasyon	58
4.12. Drenaj	59
4.13. Merkezi Isıtma Şebekesi	59
4.14. Akaryakıt Deposu ve Dağıtım Şebekesi	59
4.15. Finansman Kaynakları	59
5. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN GENEL DURUMU	60
5.1. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İşletmelerinin Sanayi Kollarına Göre Dağılımı	60

5.2. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İşletmelerinin Üretilen Malların Türlerine Göre Dağılımı	63
5.3. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin İstihdam Durumu	64
5.4. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki İşletmelerin Dikey Bütünleşme Durumu	65
5.5. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Yatırımları Teşviki	65
5.6. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ne Olan Talep	66
6. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN KAMU KURULUŞLARI İLE İLGİLİ İLİŞKİLERİ	68
6.1. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İle Bakanlık İlişkileri	68
6.2. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ve DPT İlişkileri	70
6.3. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İle Belediye İlişkileri	71
6.4. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İle TEDAŞ İlişkileri	71
6.5. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ile Arsa Ofisi İlişkileri	71
6.6. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ile Üniversite ve Araştırma Kuruluşları İlişkileri	72
7. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN EKONOMİK BÜYÜKLÜKLERİ	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	75
1.1. Altyapı Sorunları ve Çözüm Önerileri	75

1.2. Yönetim, Organizasyon ile Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri	76
1.3. Mali Sorunlar ve Çözüm Önerileri	77
1.4. Teknik Sorunlar ve Çözüm Önerileri	77
2. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDEKİ İŞLETMELERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	78
2.1. Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri	79
2.2. Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri	81
2.3. Makine ve Teçhizatın Bakımı Sorunu ve Çözüm Önerileri	82
2.4. Kalifiye Eleman Sağlanması Konusundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri	82
2.5. Diğer Sorunlar	83
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 : Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Nitelikleri	9
Tablo 2 : Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de O.S.B.’lerinin Nitelikleri	9
Tablo 3 : Organize Sanayi Bölgelerindeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı	33
Tablo 4 : 1998 Yılı Sonuna Kadar Biten Organize Sanayi Bölgeleri	34
Tablo 5 : İnşaatı Devam Eden Organize Sanayi Bölgeleri	36
Tablo 6 : Kamulaştırma Safhasında Olan Organize Sanayi Bölgeleri	40
Tablo 7 : Organize Sanayi Bölgelerinin Altyapı İnşaatları İçin Verilecek Kredilerin Şartları	42
Tablo 8 : Tokat Organize Sanayi Bölgesi Arazi Kullanım Standartları	54
Tablo 9 : Tokat Organize Sanayi Bölgesi’ndeki İşletmelerin Sanayi Kollarına Göre Dağılımı	61
Tablo 10 : Tokat Organize Sanayi Bölgesinde Yıllara Göre Üretime Başlayan İşletme Sayıları	66
Tablo 11 : Tokat Organize Sanayi Bölgesinde Üretimde Bulunan İşletmeler	67
Tablo 12 : Tokat Organize Sanayi Bölgesi İnşaatı İçin Sanayi ve Ticaret Bakanlığında Alınan Krediler İle Müteşebbis Teşekkül İştirak Payı (1987-1999)	69

GİRİŞ

Sanayileşmenin gelişmeye başlamasıyla birlikte sanayi işletmeleri, çeşitli üretim faktörlerinin bulunduğu alanlarda yoğunlaşmaya başlamışlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sanayinin belirli bölgelerde yoğunlaşması, bölgeler arasında sosyal ve ekonomik dengesizliklere neden olmaktadır. Ülke hükümetleri bölgeler arasındaki bu dengesizlikleri gidermek amacıyla çeşitli tedbirler almaktadırlar. İşte organize sanayi belgeleri uygulaması, bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek amacıyla pek çok ülke tarafından benimsenip uygulanan bir sanayileşme yöntemidir. Bununla birlikte organize sanayi bölgeleri gelişmekte olan ülkelerde, düzenli şehirleşmeyi sağlamak ve bazı sanayi alanlarında faaliyette bulunan orta ve küçük ölçekli işletmelerin daha sağlıklı gelişimini sağlamak üzere uygulanan bir teşvik yoludur.

Sanayi işletmeleri önceleri plansız düzensiz bir şekilde alt yapıdan yoksun olarak genişlemişlerdir. Yol kenarlarına veya yerleşim merkezlerinin içine kurulan sanayi işletmeleri, öncelikle buldukları çevrede çevre kirliliği, gürültü gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Şehirleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek açısından önemli olan organize sanayi bölgeleri, işletmelerin bir arada daha kolay ve ucuz olarak üretim yapmalarına katkı sağlamaktadır. Daha düşük maliyetli alt yapı hizmetlerinden yararlanmak bakımından işletmelere büyük imkanlar sunmaktadır.

Bir ülkenin kalkınması ve refah seviyesinin yükselmesi, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak işletmelerin çoğalmasına ve gelişmesine bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri daha çok orta ve küçük işletmelere dayanmaktadır. Bu ülkelerin kalkınması, bu işletmelerin geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır. İşte organize sanayi bölgeleri, orta ve küçük ölçekteki sanayi işletmelerinin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi için önemli bir ortam hazırlamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde, sanayi işletmelerinin ulaşım ağına, insan gücüne, hammaddelere, enerjiye ve tüketim merkezlerine ulaşabilirliğindeki eşitsizlikler, bölgeler arası dengesizlikler yaratarak sosyal yapıyı bozmaktadır. Öte yandan sanayi alt yapısının bireysel olarak karşılanması durumunda yatırım masrafları yükselmektedir. Sonuçta üretim maliyetleri artmakta ve pazarlama aşamasında rekabet olanakları azalmaktadır. Bu nedenle O.S.B.'leri makro politika uygulamanın etkin bir aracı olması yanında sanayinin gelişmesini sağlayan, sanayi işletmelerini çağın şartlarına göre modernleştiren, verimliliği yükselten, maliyetleri azaltan, kârı artıran ve ürünün kalitesini yükselten önemli bir sanayileşme yöntemi olarak uygulanmaktadır.

Bu çalışmada, sanayi üretiminin hızla artmasına sağlayacak biçimde müteşebbise, altyapısı hazırlanmış olan yerlerde üretime özendirilen, düşük maliyetli üretim yapılmasını sağlayan ve özellikle dengeli bölgesel kalkınmayı amaçlayan organize sanayi bölgeleri incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, organize sanayi bölgeleri başlığı altında, O.S.B.'lerin tanımı, gelişimi, amaçları, uygulama ilkeleri ile O.S.B.'lerin bölge, şehir ve kalkınmadaki önemine değinilmiştir.

İkinci bölümde, O.S.B.'lerin Türkiye'deki gelişimi verilmiştir. O.S.B.'lerin Türkiye'deki gelişimi başlığı altında; O.S.B.'lerin yasal gelişimi, organizasyon ve planlaması anlatılarak 1998 yılı sonu itibariyle değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, uygulama olarak Tokat O.S.B.'si incelenmiştir. Tokat O.S.B.'nin genel yapısı ve genel durumu başlıkları altında O.S.B.'nin yönetim yapısı, istihdam, talep durumu, işletmelerin sanayi kollarına göre dağılımı incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, karşılaşılan sorunlar ele alınarak bu sorunların çözüm önerileri tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN TEORİK YAPISI

1. ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Plansız sanayileşmenin sonucunda ortaya çıkan sorunların çözümlenmesi amacıyla, batıda geliştirilmiş olan organize sanayi bölgeleri, birbirini tamamlayan ve birbirinin yan ürünü olan sanayilerin, belirli bir program çerçevesinde bir arada üretim yapmalarına imkan verecek şekilde organize edilmesidir. İşletmelerin birlikte üretim faaliyetinde bulunması sonucu dışsal ekonomiler yoluyla daha çok kâr sağlanmaktadır. Organize sanayi bölgeleri, ihtisaslaşmış sanayilerin bir arada üretim yapmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir sanayileşme yöntemidir. İkinci Dünya savaşı sona, organize sanayi bölgeleri, gelişmiş ülkelerde teşvik tedbiri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Dengeli ekonomik büyüme ve bölgeler arası gelişme farklılıklarının giderilmesi amacıyla kalkınmada geri kalmış yörelerin sanayilerinin canlandırılması için fiziki teşvik tedbirleri olarak benimsenmiştir.

2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN TANIMI VE GELİŞİMİ

Organize sanayi bölgeleri, düzenli şehirleşmeyi sağlamada ve sanayiye aynı alanda toplamada kullanılan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin ilk planlı uygulaması 1896 yılında İngiltere’de olmuştur. 1960 yılından itibaren gelişmekte olan ülkeler de sanayi teşvik tedbirleri arasında organize sanayi bölgelerini uygulamaya koymuşlardır.

Türkiye’de organize sanayi bölgeleri kavramı ilk defa 1961 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Birinci kalkınma planı döneminden itibaren, kalkınma plan ve programlarında sürekli olarak, sanayinin geliştirilmesine ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik özendirici tedbirler arasında yer almıştır.

2.1. Organize Sanayi Bölgesinin Tanımı

Organize sanayi bölgeleri, sanayi yatırımlarını teşvik eden, planlı sanayi yerleşimleri oluşturarak düzenli şehirleşme ve istihdam sorunlarını çözümlenmede kullanılan önemli bir kalkınma aracıdır. Az gelişmiş bölgelere özel sektör yatırımlarını çekmek suretiyle dengeli bölgesel kalkınma amacına da hizmet etmektedir.

O.S.B.'leri ihtisaslaşmış sanayilerin bir arada üretim yapmalarının sağlayacağı imkanlardan faydalanmak maksadıyla geliştirilmiş bir sanayileşme yöntemi veya aracıdır.¹

Birleşmiş Milletler Teşkilatı O.S.B.'lerini şu şekilde tanımlamaktadır.

“Birbiriyle işbirliği halinde üretim yapan küçük ve orta işletmelerin, planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır”.²

Birleşmiş Milletler Teşkilatının tanımına göre, küçük ölçekli sanayi işletmeleri 100'den az, orta ölçekli sanayi işletmeleri 100 ile 200 arasında işçi çalıştıran sanayi işletmelerinden oluşmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün belirlemiş olduğu kriterlerde, küçük ölçekli sanayi işletmelerinin 50'den az, orta ölçekli sanayi işletmelerinin ise 50 ile 100 arasında işçi çalıştıran sanayi işletmelerinden oluşacağı belirtilmiştir.³

En genel anlamda O.S.B., ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, ilk yardım ve benzeri imkanlarla donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerinde

¹ Mahmut ÖZDEMİR, **Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri**, (Birinci Basım, Ankara: T.T.S.D.T.O.B.B. Yayını, 1990), s.5.

² Asuman ÇEZİK, Ayda ERAYDIN, **Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri**, (Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1982), s.2.

³ Erdoğan ÖZBAY, **Organize Sanayi Bölgelerinin Kuruluş İşlemleri, Kurulmasında Muhtemel Zorluklar ve Hal Çareleri, Faydaları**, (Isparta: 1988), s.3.

sağlandığı, ekonomik bir ölçek içinde gruplanmış fabrika yerleşim birimleri şeklinde tanımlanabilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, O.S.B.'leri, gelişmiş ülkelerde teşvik tedbirleri olarak kullanılmıştır. Dengeli ekonomik büyüme ve bölgeler arası gelişme farklılıklarının giderilmesi amacıyla kalkınmada geri kalmış yörelerin sanayilerinin canlandırılması için fiziki teşvik tedbirleri olarak benimsenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde 1960'lı yıllardan itibaren sanayi teşvik tedbirleri arasında O.S.B.'lerini uygulamaya koymuşlardır. Bu ülkeler arasında Hindistan, Singapur, Güney Kore, Nijerya sayılabilir.

2.2. Organize Sanayi Bölgesinin Gelişimi

O.S.B.'lerinin dünyadaki ilk uygulamaları 19. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. 19. yüzyılda başlayan sanayileşme hareketleri, dünyanın bir çok ülkesini etkilemiştir. Başlangıçta dağınık ve gelişi güzel olan sanayileşme hareketlerinin, belirli bir düzene bağlanması gereği duyulmuş ve böylece O.S.B.'lerinin kurulması amacı ortaya çıkmıştır.

O.S.B.'lerinin ilk planlı uygulaması 1896 yılında İngiltere'nin Manchester şehrinin yakınında kurulan "Traffard Park" adlı bölge olmuştur.⁴

O.S.B.'leri Amerika'da, İngiltere'ye göre daha geç uygulanmaya başlanmış, fakat daha ileri bir anlayış ve çabukluk kazanmıştır. Amerika'da 1905 ve 1909 yıllarında özel müteşebbisler tarafından Chicago şehrinde kurulan "Central Manufacturing" ve "Clearing" bölgeleri ise ilk modern O.S.B.'lerini oluşturmuştur.⁵

O.S.B.'leri 1950 yılına kadar yavaş bir gelişme göstermiştir. 1950 yılından sonra Amerika ve İngiltere'de gelişmeler çok hızlı bir tempoda gerçekleşmiştir.

⁴Esen ONAT, **Organize Sanayi Bölgelerinin Fiziki Planlama Esasları**, (Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1969), s.9.

⁵ÖZDEMİR, a.g.e., s.10.

İngiltere'deki uygulamalarda ve özellikle İskoçya ve Kuzey İrlanda'da kurulan O.S.B.'lerinde temel amaç, bölgesel kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümü olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, organize sanayi bölgeleri, gelişmiş ülkelerde teşvik tedbiri olarak kullanılmaya başlamıştır. Dengeli ekonomik büyüme ve bölgeler arası gelişme farklılıklarının giderilmesi amacıyla, kalkınmada geri kalmış yörelerin sanayilerinin canlandırılması için fiziki teşvik tedbiri olarak benimsenmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkeler, sanayi teşvik tedbirleri arasında organize sanayi bölgelerini uygulamaya koymuşlardır. Bu ülkeler arasında Hindistan, Singapur, Güney Kore, Nijerya ve bazı Afrika ülkeleri sayılabilir.

Türkiye'de organize sanayi bölgeleri uygulaması 1962 yılında başlamış ve kalkınma plan ve programlarında sürekli olarak, sanayinin geliştirilmesine ve bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesine yönelik özendirici tedbirler arasında yer almıştır.

3. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN AMAÇLARI VE UYGULAMA İLKELERİ

3.1. Organize Sanayi Bölgelerinin Amaçları

O.S.B.'leri temel olarak şu üç amacın gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmaktadır:

- Orta ve küçük ölçekli sanayi işletmelerinin gelişimini sağlamak ve bunlara daha iyi üretim imkanları sunmak.
- Ekonomik açıdan farklılaşan bölgeler arasında dengeli kalkınmayı gerçekleştirmek.
- Sanayi kuruluşlarını büyük şehir merkezlerinden çıkararak, sanayinin uygun, planlı ve programlı yerleşimini sağlamaktır.

Farklı gelişmişlik düzeyinde olan ülkelerde O.S.B.'lerinin amaçları birbirinden farklılaşmaktadır. Buna göre,

- Az gelişmiş ülkelerde; Küçük ölçekli sanayilerin gelişimini hızlandırmak ve ilerletmek,
- Gelişmekte olan ülkeler; sanayileşmeyi hızlandırmak ve özellikle dengeli bölgesel kalkınmayı sağlamak,
- Gelişmiş ülkelerde ise; sanayiye büyük şehir merkezlerinden çıkarmak ve endüstriyel yerleşimlere doğru yönlendirmektir.⁶

O.S.B.'lerinin amacı; sanayi üretiminin hızla artmasını sağlayacak biçimde müteşebbise, uygun koşulları hazırlamış olan yerlerde yatırıma ödendirmek ve düşük maliyetli üretim yapmasını sağlamaktır. Organize sanayi bölgeleri kalkınma ve sanayileşme hedefleri doğrultusunda bir araç olarak kullanılması ile ülke kaynaklarının rasyonel kullanımına eşdeğer bir amaç taşımaktadır.⁷

3.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Uygulama İlkeleri

O.S.B.'lerinin sahip olması gereken ilkeler bölgeye ait büyüklük, yoğunluk ve nitelik gibi karakteristik ölçülerdir. Bu ölçülerin çok iyi bir şekilde tespit edilmesi gerekir.

Bir O.S.B.'nin ülkenin sanayileşme politikaları doğrultusunda optimum büyüklük ve yoğunlukta olmaması, dışsal negatif tasarrufların doğmasına, ülkenin altyapısına harcanan kaynakların iyi kullanılmamasına neden olacaktır. Belirli bir

⁶Türkiye'de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri Uygulamaları, (Ankara: T.T.S.D. O.B.B. Yayını, 1985), s.11.

⁷Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Organize Sanayi Bölgelerinin Fiziki Planlama Esasları, (Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1969), s.9.

sürede (10,15 yıl) sanayi tesisleri ile dolması planlanan O.S.B.'leri için ilkelerin, ülke şartlarına göre geliştirilmesi gerekir.

O.S.B.'nin oluşturulmasındaki genel ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Sanayinin belirli bölgelerde ve planlı bir yerleşme düzeni içinde oluşmasına imkan sağlar.
- Hızlı işgücü artışının sonucu olan işgücü arzına uygun istihdam imkanı sağlar.
- Bölgesel ekonomik yapının gerektirdiği mekan kullanımında bölgeye en yararlı şekilde düzenleyici rol oynar.
- Sanayinin çevreye yapabileceği olumsuz etkileri önleyici, azaltıcı ve kontrol edici tedbirlere imkan verir.
- Sağlıklı bir şehirleşme politikası gerçekleştirilmede şehirselleşmeyi kolaylaştırıcı ve yönlendirici imkanlar sağlar.
- Ülkenin fiziki planlarının yapılmasında sürükleyici sektör olan sanayinin yerleşiminde düzenleyici, planlamada uyum sağlayıcı özelliklere sahiptir.
- Sanayi işletmelerinin organik olarak gelişmesi için elverişli ortamları hazırlar. Tevzii (genişletici) planların uygulanmasına yardımcı olur.
- Yatırımların teşvik edilmesinde, yönlendirilmesinde ve yöresel dengesizliklerin giderilmesinde uygun bir araçtır.⁸

4. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN NİTELİKLERİ

O.S.B.'lerinin nitelikleri ülke koşullarına göre belirlenmektedir. O.S.B.'nin nitelikleri çeşitli açılardan şunlardır:

⁸Aynı, s.12.

- Fonksiyonlarına göre : Genel amaçlı veya ihtisaslaşmış O.S.B.'leri
 - Kuruluş yerine göre : Kentsel ve kırsal O.S.B.'leri
 - Sanayiciye intikal şekline göre : Satılan veya kiralanmış O.S.B.'leri
 - Kurucularına göre : Karma veya kamusal O.S.B.'leri
 - Bünyesel imkanlara göre : Yalnız altyapıya sahip veya sosyal hizmet kurumlarıyla geliştirilmiş O.S.B.'leri
- şeklindedir.

Ülkemizde kurulan O.S.B.'lerinin nitelikleri ve gelişmiş ülkelerde kurulan O.S.B.'leri arasındaki niteliksel farkları Tablo 1 ve Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye'de Organize Sanayi Bölgelerinin Nitelikleri

TİPİ	: İhtisaslaşmamış
KONUMU	: Kentsel
YÖNETİM BİÇİMİ	: Kâr Amacı Gütmeyen Özel ve Karma Yönetim
TAHSİS ŞEKLİ	: Özel Gayrimenkul Mülkiyeti, Standart Olmayan Büyüklükler
SAĞLANAN HİZMETLER	: Sanayii Parselleri ve Ortak Hizmeti Kolaylıklar

Kaynak: Asuman YÜCEL, *Organize Sanayi Bölgeleri*, DPT, Ankara, 1987.

Tablo 2: Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de O.S.B.'lerinin Nitelikleri

GELİŞMİŞ ÜLKELER	TÜRKİYE
<ul style="list-style-type: none"> • İhtisaslaşmış • Küçük ve orta ölçekli sanayiler • Yarı kentsel alanlarda • Genellikle kâr amacı gütmeyen kuruluşlar eliyle • Kiralık ve satılık parseller • Standart fabrika binaları veya standart parseller, altyapı ve ortak hizmet kolaylıkları • Kredi imkanları 	<ul style="list-style-type: none"> • İhtisaslaşmamış • Küçük ve büyük ölçekli sanayiler • Kentsel alanlarda • Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar eliyle • Satılık parseller • Standart olmayan parseller, altyapı ve ortak hizmet kolaylıkları • Kredi imkanları

Kaynak: Asuman YÜCEL, *Organize Sanayi Bölgeleri*, DPT, Ankara, 1997.

Tablo 1 ve Tablo 2’de görüldüğü gibi, ülkemizde O.S.B.’lerinde yerleşen sanayi işletmelerinin birleşmiş milletlerin tanımındaki birbiri ile uyumlu üretim yapma ve ölçek konumlarına uymadığı görülmektedir. Ayrıca ülkemizde, O.S.B.’lerinde sanayi parselleri sadece satış yoluyla devredilmekte ve standart fabrika binalarını şart koymayan bir uygulama yapılmaktadır.

5. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN ÖNEMİ

Organize sanayi bölgeleri sanayinin gelişmesini sağlayan, sanayi modernleştiren, verimliliği yükselten, maliyetleri azaltan, ürünün kalitesini ve kârını artıran önemli bir sanayileşme aracıdır. Gelişmiş ülkelerin çoğunda organize sanayi bölgeleri, sanayinin özellikle kalabalık şehir merkezlerinden daha uygun alanlara yönlendirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır.

Sanayi kuruluşları, her biri ayrı yerlerde açıldığında alt yapı, sosyal tesis, enerji ve benzeri temel maliyetleri artar. Aynı yapılmıca ekonomik olamayan bu tür hizmetler, organize sanayi bölgelerinde birlikte geliştirilmekte, maliyetler düştüğünden dolayı verim artmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin önemi, üç amacın gerçekleştirilmesinde ortaya çıkmaktadır:

- Orta ve küçük ölçekli sanayi işletmelerinin gelişimini sağlamak.
- Bölgeler arasındaki dengeli kalkınmayı gerçekleştirmek.
- Sanayi kuruluşlarını büyük şehir merkezlerinden çıkararak sanayinin uygun, planlı ve programlı yerleşimini sağlamak.

5.1. Organize Sanayi Bölgelerinin Kalkınmadaki Önemi

Bir ülkenin kalkınması ve refah seviyesinin yükselmesi değişen ve gelişen

toplum ihtiyaçlarını karşılayacak üretim birimlerinin artması ve gelişmesiyle doğru orantılıdır.⁹

Orta ve küçük ölçekli işletmeler, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayacak güce sahip değilse de, gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri, daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelere dayandığından bu ülkelerin kalkınması, bu tür işletmelerin geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır. İşte O.S.B.'ler küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi için önemli bir ortam hazırlamaktadır. Organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmeler, konjonktürel dalgalanmalardan, ekonomik krizlerden, finansman sıkıntılarında büyük işletmelere oranla daha az etkilenirler. İstihdam yaratma imkanı ve kısıtlı sermaye ile üretimi gerçekleştirebilmeleri, sosyal refahın yükselmesinde ve dengeli gelir dağılımının sağlanmasında bu işletmeler ülke ekonomilerinin önemli gücü olmaktadır. Bu sebepten dolayı gelişmekte olan ülkelerde hazırlanan kalkınma planlarında bu kesime büyük önem verilmiştir.

Ülkemizde sanayinin geliştirilmesi amacıyla kalkınma planları ile başlatılan organize sanayi bölgeleri uygulamaları, küçük ve orta ölçekli işletmeleri belirli bir alanda toplayıp, bu işletmelerin altyapı ihtiyaçlarını karşılayarak daha verimli üretim yapmalarını sağlamaktadır.

Organize sanayi bölgeleri yatırımcılara ucuz arsa, hazır alt yapı, ulaşım kolaylıkları ve haberleşme imkanları sağlamaktadır. Sanayinin geliştirilmesi politikasına uygun bir araç olarak kullanılmaktadır.

Ülkemizde 1962 yılından 1999 yılına kadar toplam 41 adet sanayi bölgesinde 3195 fabrika üretim yapmaktadır. Bu mevcut fabrikalarda toplam 320.000 kişi istihdam edilmektedir. 2000 yılında 120 organize sanayi bölgesinde 5.000 fabrikanın, 500.000 kişi istihdamı ile faaliyet göstermesi beklenmektedir.¹⁰

⁹ÖZDEMİR, a.g.e., s.11.

¹⁰Sanayi Bakanlığı, **Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Sempozyumu**, (Birinci basım, İstanbul: 1996), s.23.

5.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Önemi

Bölgesel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan bölgeler arası eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla geri kalmış bölgelerin sanayileştirilerek ülke içinde adil bir refah dağılımının sağlanmasıdır.¹¹

Hızlı sanayileşme çabalarının en önemli sonuçlarından biri, sanayi birimlerinin büyük merkezlerde toplanarak bölgeler arasında bir dengesizliğin ortaya çıkmasıdır. Belirli merkezlerde sanayi yoğunlaşmasının ortaya çıkardığı aşırı nüfus ve çevre kirliliği gibi sorunlar vardır. Ülkenin yer ve kaynak bakımından elverişli pek çok alanı varken, sanayi gelişmiş birkaç merkezde toplanmaktadır.

O.S.B.'ler, ülkede yapılan yatırımların, belirlenmiş olan politikalara uygun olarak istenilen bölgelere, özellikle az gelişmiş ve işsizliğin yaygın olduğu bölgelere çekmekte önemli rol oynamaktadır.

Ülkemizde bölgelerarası gelişmişlik farklarının en önemli nedenlerinden birisi, bazı bölgelerdeki sermaye ve tasarruf birikiminin yetersiz oluşudur. Yine, bölgenin coğrafi durumu ve kültürel farklılıklar bölgelerarası gelişmişlik farklarının en önemli unsurları olmaktadır.

Ülkemizde, Marmara bölgesi gibi çok gelişmiş bölgeler olduğu gibi Doğu Anadolu bölgesi gibi göreceli olarak çok gerilerde bulunan bölgelerde vardır. Ayrıca, gelişmiş bir bölgede gelişmemiş şehirler bulunduğu gibi, az gelişmiş bir bölgede gelişmiş şehirlerde bulunabilmektedir.

Türkiye'de göreceli olarak geri kalmış yöreler ülke alanının % 50'sini kapsamakta, bu yöreler içindeki iller ise ülke nüfusunun yaklaşık % 30'unu barındırmaktadır. dolayısıyla merkez ilçeler hariç olmak üzere ülkedeki toplam yerleşim sayısının % 48'inin göreceli olarak geri kalmış yörelerde yer aldığı görülmektedir.

¹¹Zeynel DİNLER, **Bölgesel İktisat**, (Dördüncü basım, Bursa: Ekin Kitabevi, 1994), s.140.

1985 yılından bu yana göreceli olarak geri kalmış olan yörelerden gelişmiş yörelere doğru yoğun bir göç devam etmektedir.

O.S.B.'leri özendirme aracı olarak bölgesel dengesizliği gidermede en önemli role sahiptirler. O.S.B.'lerin yatırımcılara ucuz arsa, hazır alt yapı, ulaşım kolaylıkları ve haberleşme imkanları sağlama özelliği ve bunun teşvik çerçevesinde yürütülmesi bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.¹²

Ülkemizde uygulamasına 1962 yılında başlanan O.S.B.'lerine kalkınma planlarında büyük önem verilmiş, özellikle bölgeler arasındaki dengesizliğin kaldırılmasında bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fakat planlarda öngörülen bölgelerarası dengesizliği gidermeye yönelik projeler pek başarılı olamamış, dengesizlik artma eğiliminde devam etmiştir.

Az gelişmiş bölgelere yapılan yatırımların başarısız olmasının sebepleri arasında, kalifiye işgücü yetersizliği, pazarlama güçlüklerini ve düşük kapasite kullanım oranlarını sayabiliriz. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bazı illerde görülen terör olayları toplumsal huzursuzluklara yol açmakta bu durum yeni yatırımları engellemektedir.¹³

Girişimciler bu sorunlar dahilinde teşviklere rağmen yeterince yatırım yapamamışlar, yapılanlar ise çalıştırılmamış ve bu bölgelerde yapılan yatırımlara verilen teşvikler ve bu teşviklere istinaden özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine aktarılan kaynaklar plansızlık ve programsızlık nedeniyle heba olmuştur.¹⁴

Bu plan döneminde, özel sektör yatırımlarını seçilecek bölgesel gelişme merkezlerine yönlendirmede hem düzenli kentsel gelişme, hemde endüstriyel faaliyetler

¹²DİNLER, a.g.e., s.136.

¹³Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **1996 Yılı Programı**, (Birinci basım, Ankara: 1996), s.120.

¹⁴Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **1997 Yılı Programı**, (Birinci basım, Ankara: 1997), s.114.

için toplanma etkisi yoluyla pozitif dışsal ekonomiler sağlama gibi olumlu özelliklere sahip O.S.B.'lerinden azami ölçüde yararlanılacağı belirtilmiştir.

5.3. Organize Sanayi Bölgelerinin Düzenli Şehirleşmedeki Önemi

Sanayi işletmelerinin konumları, bölgenin ve şehrin gelişme yönünü belirlemektedir. Şehrin çevresinde yerleşmiş bulunan sanayi işletmeleri ile şehir arasında kalan alanlar imar planlarında yeralmasada kısa zaman içinde konutlarla dolmaktadır.

Sanayinin çekici niteliğinden dolayı oluşan bu durum, sanayi ile yerleşik bölgeler arasında kalan alanlarda yerleşme sorunları yaratmakta ve bu çevrelerde düzensiz plansız yerleşme alanlarının oluşmasına sebep olmaktadır.

Sanayi işletmelerinin dağınık ve birbirinden kopuk olması şehir planlaması açısından bir çok sorunlar yaratmaktadır. O.S.B.leri sanayi işletmelerinin çevresel etkilerinin etkin biçimde kontrol edilebilmesi açısından önem taşımaktadır.¹⁵

O.S.B. uygulaması ile, kent planlama kavramına uygun olarak sanayi kuruluşlarının kentin dışında ve kentten yeşil bantlarla ayrılan özel bölgelerde yerleştirilmeleri sağlanmaktadır. Çevresine kir, pis gaz, koku ve duman yayarak çevre kalitesini büyük ölçüde etkileyen sanayi kuruluşlarının; alt yapısı tamamlanmış, düzenli gelişmelerine imkan veren rezerv alanlarına sahip, kirlenme ve sanayi atıklarının kontrol altına alındığı bir bölgeye taşınmaları, kent içinde ve çevresinde çevre kalitesinin önemli ölçüde arttırılmasını sağlayıcı bir etken olmaktadır.

Ülkemizin sanayi yapısına uygun gelişmeyi engellemeyecek, çevrenin titizlikle korunmasını sağlayacak tedbirlerin uygulanması çevre sorunlarını ortadan kaldıracaktır. İşte O.S.B.'leri sanayinin gelişmesini teşvik edici yönü yanında çevre kirliliğinin denetiminde de imkanlar sağlamaktadır. Çevre sorunlarının büyük ölçüde,

¹⁵Erdoğan ÖZBAY ve Mahmut ÖZDEMİR, Organize Sanayi Bölgelerinin Durum Tespit Raporu, (Ankara: DPT, 1990), s.4.

sanayi yatırımlarının yer seçimi ve üretim aşamalarında ayrıca kullanılan teknoloji nedeni ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Ülkemizde henüz sanayinin yarattığı ve gelişmiş ülkelerdekine benzer düzeyde ciddi bir çevre sorunu yaşanmamaktadır. Ancak fabrika yer seçiminde ülke düzeyinde yapılan yanlışlıklar ülkemizde çevre sorununun temelini oluşturmaktadır.¹⁶

O.S.B. için yer seçilirken, iyi nitelikli tarım arazilerinin kaybına yol açmamalı, sanayiciler daha düşük nitelikli arazilere yönlendirilmelidir. Böylece tarımsal verimi yüksek arazilerin korunmasını sağlamış olur. O.S.B.'nin çevredeki yerleşme birimleri ve üretim alanlarını olumsuz yönde etkileyip etkilemeyeceği, yer seçimi aşamasında gözden geçirilmektedir.¹⁷

Sıvı atıklar için O.S.B. imar planlarında arıtma tesisi yeri ayrılmakta, atık suların burada arıtıldıktan sonra alıcı ortama deşarj edilmesi planlanmaktadır. Biten O.S.B.'leri içinde 5 adet Atıksu Arıtma Tesisi yapılmıştır. Şu anda 10 adet Atıksu arıtma tesisiyle ilgili çalışmalar devam etmektedir.

¹⁶Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). **Sosyal Planlama Başkanlığı, Yer Seçimi ve Çevre Sorunları Çalışma Grubu Raporu**, (Birinci basım, Ankara: 1991), s.10.

¹⁷TÜBİTAK. **Organize Sanayi Bölgelerinde Çevre Sorunları ve Çözüm Projeleri Tanıtım Toplantısı**, (Ankara: 1994), s.12.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Türk sanayinin plan ve programlara bağlı olarak geliştirilmesi ve teşvik edilmesi amacı ile birlikte organize sanayi bölgesi uygulaması, 1960 yılından sonra uygulanmaya başlanmıştır.

1961 yılında hükümet tarafından yaptırılan etütler sonucu hazırlanan rapor, "Organize Sanayi Bölgelerinin" Türk sanayisine sağlayacağı faydaları ortaya çıkarmıştır. Daha sonra Bursa'da bir "Pilot Organize Sanayi Bölgesi" kurulması kararlaştırılmış ve 1962 yılında inşaatına başlanmıştır. 1966 yılında faaliyete geçen Bursa Organize Sanayi Bölgesi örneği, organize sanayi bölgesi uygulamasının sonuçları hakkında güven verici iyi bir örnek olmuştur.

O.S.B.'leri, kalkınma plan ve programlarında sürekli olarak, sanayinin geliştirilmesine ve bölgesel kalkınmanın gerçekleşmesine yönelik özendirici tedbirler arasında yer almıştır.¹⁸

2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI

2.1. Kalkınma Planlarında Organize Sanayi Bölgeleri

2.1.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Birinci beş yıllık kalkınma planında, Türkiye'nin uzun süreli gelişiminin, daha

¹⁸İktisadi Araştırma Vakfı (İAV). Adana Ekonomisinin Gelişmesi Organize Sanayi Bölgesinin Gelişmedeki Yeri ve Önemi, (İstanbul: 1995). s.44.

çok sanayileşme yönünden olacağı vurgulanarak, bu sanayileşme sırasında yapılacak yatırımların dağılımında, bölgeler arası dengeli dağılımın göz önünde tutulacağı belirtilmiştir.

Bu planda, bölgelerarası dengenin sağlanmasında birinci sorumluluğun devlete ait olduğu belirtilmiş ve geri kalmış bölgelere hizmet ve tesis yatırımları ile alt yapının sağlanmasının devlete ait olduğu belirtilmiştir.

Endüstriyel teşvik başlığı altında sanayide verimi arttırmak ve dengeli bölgesel kalkınmayı sağlamak için sanayi bölgelerinin seçilerek düzenli sanayi yerleşimlerinin kurulması sağlanacaktır.¹⁹ Planda yer alan bu ifadeler daha sonra kurulacak bütün organize sanayi bölgelerinin başlangıçtaki yasal dayanağı olmuştur.

Bu planda özel kesimin geri kalmış bölgelerde yapacağı yatırımlar için özendirme önlemleri getirilmekte fakat gelişmiş bölgedeki yatırımcıların geri kalmış bölgelere yatırım yapmalarını sağlayacak düzenlemeler düşünülmemiştir. Sadece yerel girişimcilerin kendi bölgelerinde yatırım yapmasını kolaylaştıracak sanayi bölgeleri, siteleri v.b. araçlar öngörülmektedir.²⁰

2.1.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

İkinci beş yıllık kalkınma planında, sanayinin geliştirilmesine ve organize sanayi bölgelerine birinci beş yıllık kalkınma planına oranla daha çok ağırlık verilmiş, sanayi teşvik tedbirlerinin kapsamı genişletilmiştir. O.S.B.'lerinin Türkiye'nin belirli merkezlerinde yoğunlaştırılması ve altyapı imkanlarıyla desteklenmesi öngörülmüştür.

Bu planda konu ile ilgili şu ifadeler yer almıştır.

¹⁹Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, (Ankara: 1963), s.402.

²⁰Türkiye'de ve Dünyada..., s.33.

Birbiri ile ham veya mamul madde alışverişi olan yeni sanayiler, Türkiye'nin belli merkezlerinde yoğunlaştırılacak ve bu tür sanayi yerleşimleri alt yapı kolaylıkları ile desteklenecektir.

Endüstri işletmelerinin gelişmesini sağlamak üzere, gelişme potansiyeli bulunan kentlerin yakın çevrelerinde altyapısı hazırlanmış endüstri bölgeleri kurulacaktır.

Özel sanayiye az gelişmiş bölgelere çekmek amacıyla, mali ve ekonomik teşvik tedbirlerinin yanında, ucuz su ve enerji kullanma imkanı da sağlayan sanayi bölgeleri kurulacaktır.²¹

İkinci planın birinci plandan farkı, kentleşmeye karşı yaklaşımıdır. İkinci planda organize sanayi bölgelerinin yaygınlaşması ile düzenli yerleşim alanlarının sağlanacağı belirtilmiştir.

Bu plan döneminde kurulması planlanan O.S.B.'leri şunlardır:

- Ankara Organize Sanayi Bölgesi
- Erzurum Organize Sanayi Bölgesi
- Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi
- Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi
- İstanbul (Deri) Organize Sanayi Bölgesi
- İstanbul (Kentköy) Organize Sanayi Bölgesi
- Konya Organize Sanayi Bölgesi

²¹DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Ankara: 1968), s.542.

2.1.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan döneminde organize sanayi bölgelerine ilişkin şunlar belirtilmiştir.

Hafif nitelikteki endüstrinin yerleştirilmesi için kurulacak organize sanayi bölgeleri, gelişme potansiyeline sahip kentsel merkezlerde sanayi faaliyetlerinin düzenlenmesi amacıyla bir keşif aracı olarak kullanılacaktır.²²

Bu plan döneminde, organize sanayi bölgelerinin fiziki planlama ve şehirleşme açısından düzenleyici rol oynadığı belirtilmiştir. Türkiye'nin yerleşme düzeninin genel kalkınma hedeflerine uygun şekilde biçimlendirilebilmesi için kamu sanayi tesisleri ve organize sanayi bölgeleri çevresinde belediye disiplini kurulmasına önem verileceği belirtilmiştir.

Bu plan döneminde kurulması planlanan organize sanayi bölgeleri şunlardır:

• Adana	• Bolu	• Tekirdağ	• İzmir	• Kütahya
• Afyon	• Balıkesir	• Elazığ	• Isparta	• Muğla
• Antalya	• Burdur	• Eskişehir II	• Kastamonu	• Malatya
• Aydın	• Bursa	• Erzincan	• Kars	• Mardin
• Ağrı	• Bartın	• Edirne	• Kayseri	• Nevşehir
• Artvin	• Çorum	• Giresun	• Konya	• Ordu
• Amasya	• Çankırı	• Gümüşhane	• Kırşehir	• Rize
• Bilecik	• Çanakkale	• Hatay	• Hatay	• Kırklareli
• Sivas	• Tekirdağ	• Tokat	• Van	
• Sinop	• Trabzon	• Urfa	• Yozgat	

2.1.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan döneminde bölgelerarası dengesizliklerin arttığı, özellikle üçüncü plan döneminde geri kalmış bölgelerin yatırımlardan daha az pay aldığı belirtilmiştir.

²²DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Ankara: 1973), s.844.

Konuya bölgelerarası denge sorununun ötesinde bir yerleşme sorunu olarak bakılmaya başlanmış ve az gelişmiş bölgelerin kalkınmasında bir araç olarak görülmüştür.

Planda organize sanayi bölgeleri hakkında şu ifadeler yer almaktadır.

Organize sanayi bölgeleri, bölgesel gelişme amaçlarına hizmet edecek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri ve yan sanayilerinden oluşan kapsamlı sanayi yerleşimleri ile bütünleştirilecektir.²³

Bu plan döneminde organize sanayi bölgeleri, az gelişmiş bölgelerin kalkınmasında bir araç olarak görülmektedir. Bu dönemde organize sanayi bölgesi kurulması kararı verilmemiştir. Bu dönemde kredi dağıtımı belli bir düzene konularak, öncelik taşıyan bölgelerin bitirilmesi doğrultusunda bir uygulama yapılmıştır.

2.1.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Beşinci beş yıllık kalkınma planında, organize sanayi bölgelerine verilen önem dahada artarak organize sanayi bölgelerinin yer seçimi, kuruluş işlemleri, görev ve yetkilerinin düzenlenmesi, konut alanlarının sağlanması ve rezerv alanlarının belirlenmesi konuları yer almıştır.

Planda organize sanayi bölgeleri hakkında şu ifadeler yer almaktadır:

Organize sanayi bölgeleri, sanayi potansiyeli ve önemli ulaştırma imkanları bulunan yerleşme merkezlerinde kurulacaktır. Organize sanayi bölgelerinin çevreye çekmesi muhtemel yan sanayi ve konut alanlarında organize sanayi bölgelerinin planlama ve kamulaştırma aşamalarında gözönünde bulundurularak bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Organize sanayi bölgesi bulunan yerlerde tamamlayıcı faaliyetlerin yer aldığı küçük sanayi sitelerinin kurulması teşvik edilecektir.²⁴

²³DPT. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Ankara: 1979), s.277.

²⁴DPT. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Ankara: 1985), s.165.

2.1.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan döneminde organize sanayi bölgeleri hakkında şu ifadeler yer almıştır.

İmalat sanayiinde dışa dönük ve rekabet gücü olan bir yapının geliştirilmesi ihracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanması esas alınacak, mevcut tesislerde gerekli yapısal dönüşümün gerçekleştirilmesi, verimliliğin artırılması yeni tesislerin optimal ölçeklerde kurulması özendirilecektir.

Organize sanayi bölgelerinin çevrelerinde oluşabilecek konut ve yan sanayi gibi unsurlar planlama ve kamulaştırma aşamalarında dikkate alınacaktır. Organize sanayi bölgeleri bulunan yerlerde ihtiyaç halinde tamamlayıcı faaliyetlerin yer alacağı küçük sanayi sitelerinin kurulması desteklenecektir.

Organize sanayi bölgeleri içinde çalışanların hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak eğitim merkezlerinin korunması sağlanacaktır.²⁵

2.1.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan döneminde organize sanayi bölgeleri hakkında şu ifadeler yer almıştır.

Sanayi yatırımlarının teşvikinde; araştırma-geliştirme ile ilgili teknolojik gelişme öncelikli olmak üzere, çevre koruma, yeni istihdam yaratma, küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme, bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına katkıda bulunma ve gümrük birliğinin gerektirdiği yapısal uyumu sağlama konuları esas alınacaktır.

Yedinci plan öncesi dönemde kalkınma planları ile getirilen kalkınmada öncelikli yöreler politikası ve tedbirleri, geri kalmış bölgelerin kalkınmasında ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında olumlu gelişmeler sağlanmasına rağmen, bölgelerarası dengesizliklerin sürmesi sorun olmaya devam etmektedir.

²⁵DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Ankara: 1990), s.315.

Kalkınmada öncelikli yörelerde inşaatı devam eden, kamulaştırma ve etüd proje aşamasında bulunan organize sanayi bölgeleri plan döneminde süratle bitirilecek ve ihtisaslaşmaları sağlanacaktır.

Gelişmiş ve normal yöre olarak tanımlanan illerimizde ihtisaslaşmış organize sanayi bölgeleri kurma faaliyetleri hızlandırılacak ve bu bölgelerin son teknolojileri kullanacak tarzda örgütlenmeleri için AR-GE faaliyetleri ve üniversite-sanayi işbirliğini geliştirici yönde düzenlemeler yapılacaktır.

Mevcut sanayi tesislerinin organize sanayi bölgelerine aktarılması için teşvik sağlanacaktır. Zor şartlarda kurulup bir bölgeye özgü özellikler gösteren tesisler dışında, teşvikler sadece organize sanayi bölgesi içindeki yatırımlar için verilecektir.²⁶

Organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve işletilmesindeki aksaklıkları gidermek için ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.

Organize sanayi bölgelerinin bölge ve illerdeki mevcut potansiyeli dikkate alınarak ülke genelinde yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.²⁷

2.2. Sanayi Bakanlığı Kuruluş Kanunu

Sanayi Bakanlığı, organize sanayi bölgelerinin başından sonuna kadar yetkili tek kamu kuruluşudur. Sanayi Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un ikinci maddesinde "..... günün şartlarına ve teknolojinin gereklerine göre ülkenin sanayi politikasının belirlenmesine, sanayinin geliştirilmesine ve yönlendirilmesine ait tedbirlerin hazırlanmasına yardımcı olmak, kalkınma plan ve programlarında yer alan ilke ve hedeflere uygun şekilde tespit, tanzim ve idare etmek, bu konularla ilgili kuruluşlar arasında gereken işbirliğini sağlayacak tedbirleri almak" şeklinde Bakanlığın görevleri sayılmakta ve aynı maddenin "d" bendinde şunlar ifade edilmektedir. "Sanayi bölge ve sitelerinin kurulmasına izin vermek, bu kuruluşları desteklemek ve

²⁶DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Ankara: 1995). s.193.

²⁷DPT, 1997 Yılı Programı, (Ankara: 1997). s.114.

denetlemek, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerekli mevzuatı hazırlamak, küçük sanayi ve el sanatları ile ilgili her türlü ulaştırma geliştirme ve koordinasyon hizmetlerini yürütmek, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin kurulması ile ilgili bütün faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak.”

Yukarıdaki maddelerden anlaşıldığı gibi Sanayi Bakanlığı, organize sanayi bölgelerinin kuruluşuna izin verme konusunda yetkili, bu bölgeleri desteklemek denetlemek ve koordine etmekle görevli kamu kuruluşudur.

Ancak uygulamada bakanlığın yetkileri, kanunun mali yönünün desteklenmesi ile sınırlı kalmıştır. Konu ile ilgili kuruluşların işbirliği yapmaları gerektiği halde her kurum ve kuruluşu ilgilendiren “işlerin yapılmasında” yetersizlik veya uyumsuzluk ile karşılaşıldığı görülmektedir. Örneğin; kuruluş yeri konusunda mekan planlaması açısından ön izin vermek yetkisine sahip olan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın görüşleri etkisiz kalabilmekte, bölgenin toprak kabiliyeti, sulama durumu, alt yapı imkanları konularında görüş bildirme durumunda olan DSİ-TEK gibi kurumlar ise koordinasyon eksikliği nedeni ile etkili bir danışma hizmeti sunamamaktadır.²⁸

2.3. Sanayi Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği

Organize sanayi bölgelerinin mali yönlerini düzenlemek amacıyla 1967 yılında çıkarılan “Organize Sanayi Bölgeleri Kurma Fonu Yönetmeliği” 31 Ocak 1982 tarihli ve 17591 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği” ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönetmeliğin 31. maddesi 5.4.1990 tarih ve 20483 sayılı Resmi Gazete’de değiştirilerek yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmeliğin amacı, beş yıllık kalkınma ve yıllık icra planlarının öngördüğü istikamette, bakanlığın genel hizmet politikası çerçevesinde her yıl bütçe kanunu ile bakanlık bütçesine konan ve uygun görülen fonların, etkin ve belirgin bir biçimde

²⁸Asuman ÇEZİK ve Ayda ERAYDIN. *Organize Sanayi Bölgeleri*, (Ankara: DPT Yayını, 1982), s.12.

kullanılmasını, idaresini, denetlenmesini, yapılacak ödemelerin, verilecek kredilerin esaslarını ve fonlarla ilgili diğer hususları tayin ve tespit etmektir.²⁹

Yönetmelikte organize sanayi bölgeleri ile ilgili esaslar şu şekilde özetlenebilir:

- Fonun amacı, sanayinin gelişmesini ve gelişmenin dengeli bir şekilde olmasını sağlamak, sanayi işletmeleri içinde gerekli bulunan su, yol, kanalizasyon, enerji, haberleşme ve benzeri alt yapı imkanları ile sağlık, sosyal tesisleri bulunan geliştirilmiş yerler üzerine organize sanayi bölgeleri kurulması için kredi esaslarını belirlemek.
- Müteşebbis teşekküller valinin başkanlığında aşağıda belirtilen kuruluşlardan oluşur:
 - a. Özel idareler
 - b. Sanayi Odaları
 - c. Ticaret Odaları
 - d. Ticaret ve Sanayi Odaları
 - e. Belediyeler (organize sanayi bölgeleri belediye sınırları içinde olması halinde)
 - f. Sanayicilerin kendi aralarında kurdukları dernek veya kooperatiflerden müracaat edenler arasında bakanlıkça uygun görülenlerin bir araya gelmesiyle teşekkül eder.
- Bakanlık ile müteşebbis teşekkülün yetkili temsilcileri arasında gerekli ve yeterli hususları ihtiva eden sözleşme, noter huzurunda imzalanır.
- Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün kamulaştırma yapması gereken durumlarda, müteşebbis kurumlara verilen arsa kredisinin tamamı veya bir kısmı arsa ofisine aktarılabilir.

²⁹Resmi Gazete, S.20483, (5 Nisan 1990).

- Müteşebbis teşekkül yıllık yatırım programlarına tekabül eden organize sanayi bölgeleri kurma finansmanına faizsiz katılma payı her mali yılın başında yıllık olarak yatırır. Müteşebbis teşekkül her yıl katılma payını kullandıktan sonra krediden faydalanabilir.
- Müteşebbis teşekkülün talebi bakanlıkça uygun görüldüğü takdirde, açılacak krediye mahsuben avans verilebilir.
- Müteşebbis teşekkül organize sanayi bölgeleri dahilinde yapacağı arsa satışından elde edeceği meblağı, mahalli bankada açılacak ayrı bir hesaba yatırmak zorundadır.
- Müteşebbis teşekkül tarafından organize sanayi bölgesinde yapılacak arsa parsellerinin satışı sırasında, satılan parseller üzerinde müteşebbis teşekkül lehine, anlaşma ile “Vefa Hakkı” tesis edilerek tapuya tescil olunur.³⁰

2.4. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Kuruluş İşlemleri

Organize sanayi bölgelerinin kuruluş işlemleri şu şekilde yapılmaktadır. Fonlar yönetmeliğinin 31. Maddesinde yer aldığı gibi, fondan yararlanma, bölge kurma, inşaat yaptırma ve yönetme konularında müteşebbis teşekkül yetkili kılınmıştır. Bu müteşebbis teşekküller valinin başkanlığında aşağıda belirtilen kuruluşlardan oluşur.

- Özel İdare
- Sanayi Odası
- Ticaret Odaları
- Ticaret ve Sanayi Odası
- Belediyeler
- Sanayicilerin kendi aralarında kurdukları dernek veya kooperatifler

³⁰Sanayi Bakanlığı, Organize Sanayi Bölgeleri ile İlgili Mevzuat, (Ankara: 1998).

Valinin başkanlığında ve yukarıda sayılan kuruluşlardan bakanlıkça uygun görülenlerin bir araya gelmesiyle müteşebbis teşekkül oluşur. Müteşebbis teşekkülün Sanayi Bakanlığı'na müracaat etmesiyle, kuruluş işlemleri başlatılmış olur.³¹

Kuruluş işlemleri şu aşamalardan geçer:

- a . İlgili valiliğin teklifi
- b . Projenin yatırım programına alınması için DPT Müsteşarlığına teklif edilmesi
- c . Organize sanayi bölgesinin kuruluş sorumluluğunu üstlenen Müteşebbis Teşekkülün kurulması
- d . Organize Sanayi Bölgesi Yer Seçim Yönetmeliği çerçevesinde mahallinde etüd yapılması
- e . Bakanlık koordinatörlüğünde, ilgili kuruluş temsilcilerinden oluşan "Yer Seçimi Komisyonu" vasıtasıyla aynı yönetmelik çerçevesinde yer seçiminin yapılması
- f . Yer seçiminin Bakanlıkça onaylanmasından sonra yerle ilgili jeolojik ve jeoteknik etüd raporunun hazırlanması
- g . Arsa Ofisi ya da İl Özel İdaresi tarafından kamulaştırma işlemlerinin yapılması ve kamulaştırılan arsanın müteşebbis teşekküle devredilmesi
- h . İmar Planı, Altyapı ve Sosyal Tesislerle ilgili uygulama projelerinin hazırlanması
- ı . Keşif ve ihale dosyasının hazırlanması, inşaat ihalesinin yapılması

Müteşebbis teşekkülün organize sanayi bölgesi kurulması için bakanlığa sunduğu belgeler bakanlıkça incelenir, kabul veya reddedilir. Eğer kabul edilmişse, bu müracaat hakkında DPT'nin olumlu görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kurulu'na sunulur.

Müteşebbis teşekkül tarafından hazırlanan fizibilite etüdü, yatırım programına alınmak üzere Sanayi Bakanlığı'nca DPT'ne intikal ettirilir. DPT'nin koordinatörlüğünde Bakanlık, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, İmar Proje

³¹Sanayi Bakanlığı, a.g.e., s.30.

Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü, Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlıkları yetkililerinin katılmasıyla oluşan bir heyet tarafından kesin yer seçimi yapılır.

Müteşebbis teşekkül kredi tahsisi için Sanayi Bakanlığına müracaat eder. Tahsis olunan kredi, yapılan giderlerin karşılığı olarak ödenir. Projenin gerektirdiği meblağ, bakanlıkça Halk Bankasına yatırılır ve kredi şeklinde Müteşebbis teşekküle ödenir.

2.5. Organize Sanayi Bölgelerinde Alt Yapı Olarak Ele Alınan Konular

Organize sanayi bölgeleri, sanayi yatırımlarını teşvik etmek, planlı sanayi yerleşimleri ile düzenli şehirleşme ve istihdam sorunlarını çözümlenmede etkili bir kalkınma aracı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca geri kalmış bölgelere özel sektör yatırımlarını çekmek suretiyle dengeli bölgesel kalkınmayıda sağlamaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için organize sanayi bölgelerinin alt yapı imkanlarının eksiksiz olarak tamamlanması gerekmektedir.

Organize sanayi bölgelerinde alt yapı olarak ele alınan konular şunlardır:

- Yol
- İçme ve kullanma suyu
- Pis su kanalizasyonu
- Yağmur suyu kanalizasyonu
- Taşkından koruma tesisleri
- Taban suyu drenajı
- Pis su tasfiye tesisleri
- Elektrik

Organize sanayi bölgelerinde sosyal tesis olarak idare binası, eğitim merkezi, sağlık ocağı, PTT, karakol, kreş, laboratuvar, itfaiye, garaj ve atölye binası, lojman, misafirhane, kafeterya binası, sergi ve toplantı salonu, banka, spor alanı, ticaret merkezi gibi tesisler bulunmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin sosyal tesis ve altyapıları, yürütücü kuruluşlara ve Sanayi Bakanlığı emrindeki “Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri İnşaatı ve İşletme Giderleri Fonu”ndan düşük faizli ve uzun vadeli krediler verilerek gerçekleştirilmektedir.

3. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN PLANLANMASI VE YÖNETİM YAPISI

3.1. Kuruluş Yeri Seçimi

Organize sanayi bölgelerinin kuruluş yeri seçimi makro (bölgesel olarak) ve mikro (şehirselsel olarak) olmak üzere iki şekilde belirlenir.

Makro ölçekte (bölgesel) yer seçimi kararını etkileyen faktörler: Toprak, işgücü, sermaye, ulaşım, sanayiler arası ekonomiler olmaktadır.³²

Mikro ölçekte (şehirselsel) yer seçimi kararını etkileyen etmenler ise şunlardır:

- Seçilen alanın tarımsal niteliğinin olmaması veya çok düşük düzeyde olması
- Arazinin inşaat yapmaya uygun olması
- Altyapı maliyetleri artmayacak bir oranda eğime sahip olması (maksimum eğim % 10)
- Temel ulaşım ağlarına yakın olması
- Su, elektrik gibi kaynaklara erişebilirliğin fazla olması
- Arazinin ileride genişlemeye uygun ve konut yerleşim alanlarını içermeyecek bir yerde olması

Ülkemizde bu koşullar TOBB tarafından belirlenmiştir. Uygulamada düzeni sağlamak amacı ise organize sanayi bölgelerinin yer seçimi kararında uyması gereken kriterler şunlardır:

³²Leman ERDOĞAN, Türkiye’de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri ve Uygulamaları, (Birinci Basım, Ankara: T.T.S.D.O.B.B.Yayımları, 1983), s.26.

- Bölgenin alanı 500.000 m²'den küçük olmamalı,
- Yaz-kış geçit veren herhangi bir karayoluna 2,5 km'den uzak olmamalı,
- Demiryolu istasyonuna 2,5 km'den uzak olmamalı,
- Arazinin eğimi en fazla % 6 olmalı,
- Toprağı tabi bir drenaj kanalına veya suyu emecek yumuşaklıkta bir yapıya sahip olmalı
- Toprak alüvyonlu olmalı
- Mevcut ya da sağlanabilir elektrik enerjisi, bölgenin tam kapasite ile çalışacağı azami ihtiyacından düşük olmamalı.³³

Oldukça tutarlı olan bu kriterler tavsiye niteliğinde olup uygulamada yeterince dikkate alınmamaktadır.

3.2. Organize Sanayi Bölgelerinin Yönetim Yapısı

Organize sanayi bölgelerinde alt yapı ve sosyal tesislerin yapımı süresince yönetim müteşebbis teşekkül ve bölge müdürlüğünden oluşur. Altyapı ve sosyal tesislerin tamamlanması ve bölgenin işletmeler topluluğu olarak faaliyete geçmesinden sonra yönetim, Bölge Yönetim Kurulu ve Bölge Müdürlüğü'nden oluşur.

Bölge yönetim kurulunu üçü sanayiciden olmak üzere 5 kişi oluşturur. Yönetim kurulunun karar verme, yöneticinin de uygulama yetkisi vardır. İnşaat safhasında yöneticinin inşaat mühendisi olması şartı konulmuştur.

Organize sanayi bölgelerinde parsel almak isteyen sanayiciler yöneticiye başvurarak sanayinin tipi, ölçeği ve parselin büyüklüğü konusunda bilgi verirler. Yönetici sanayicilerin bu taleplerini kabul ederse parsel satış işlemleri yapılır. Belediye ile Valiliğe projeler gönderilerek inşaat izni alınır. Sanayinin ölçeğine göre birden fazla parsel satın olmak mümkündür. Fabrika inşaatı parsel satışından sonraki bir yıl içerisinde başlamak ve başladıktan sonra en geç 18 ay içinde bitirilmek zorundadır.

³³Asuman YÜCEL, *Türkiye'de Arazi Kullanımı ve Sosyal Yer Seçiminde Kamu Sektörü-Özel Sektör İlişkileri*, (Birinci Basım, Ankara: DPT, 1987), s.26.

Sanayiciler kendi parselleri içerisinde altyapı, bakım ve onarımından sorumludurlar. Genel ihtiyaçlar için ortak harcamalar, parsel hisselerine göre belirlenen yıllık ödemeler yoluyla yapılır. Sanayiciler parsel alırken bildirdiği sanayi kolunu değiştirebilmek için yönetim kurulundan izin almak zorundadırlar. Parsellerin ticari amaçlarla kullanılması mümkün değildir. Bunların aksine hareket eden sanayicilerin bölge içindeki faaliyetleri yasaklanır.³⁴

Organize sanayi bölgelerinin yönetim ve işletmesinde belirtilmiş olan kurallar hukuki ve yasal bir niteliğe sahip değildir. Bu kurallar sanayicilerin kendi mesleki kuruluşları içinde bir disiplin sorunu olarak bir çeşit centilmenlik anlaşması şeklinde yürütülmeye çalışılmaktadır. Ancak bakanlığın bu konularda da denetim yetkisi vardır.

4. 1998 SONU İTİBARIYLA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN DURUMU HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

1962 yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi ile başlanan uygulamadan 1999 yılına kadar 41 adet organize sanayi bölgesi tamamlanmış bulunmaktadır.(Tablo 4)

113 adet organize sanayi bölgesinin inşaatının devam etmekte olduğu görülmektedir (Tablo 4).

24 adet organize sanayi bölgesinin ise kamulaştırma safhasında olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Faaliyette bulunan 41 adet organize sanayi bölgesinin toplam alanı 9704 hektar olup, toplam parsel sayısı 6199'dur. Üretime geçen 41 adet organize sanayi bölgesinde şu anda 3195 fabrika üretim halindedir. Biten organize sanayi bölgeleri içerisinde 1181 adet fabrika inşaat safhasında olup 608 adet fabrika ise proje safhasında bulunmaktadır. Üretimde bulunan 3195 fabrikada toplam 320.000 kişinin çalışmakta olduğu görülmektedir (Tablo 4)

³⁴Organize Sanayi Bölgeleri ile İlgili Mevzuat, a.g.e, s.49.

Devam eden 113 tane organize sanayi bölgesinin toplam alanı 33752 hektar ve toplam parsel sayısı 7098 olarak gözükmektedir. Bu organize sanayi bölgelerinden yapımı tam olarak bitmemesine rağmen 27 adedinde 521 fabrikanın üretimde olduğu görülmektedir (Tablo 5). İnşaatı devam etmesine rağmen üretime geçen organize sanayi bölgeleri şunlardır:

- Adana II
- Bursa (Demirtaş)
- Gaziantep III
- Kırşehir
- Afyon II
- Diyarbakır
- Isparta
- Kütahya
- Amasya
- Elazığ II
- Mersin (Tarsus)
- Ordu
- Amasya (Merzifon)
- Erzincan
- İst. (Ümraniye)
- Sakarya I
- Bilecik
- Eskişehir III
- İzmir-Tire
- Sivas I
- Şanlıurfa I
- Aksaray
- Kırıkkale
- Zonguldak (Çaycuma)
- Karaman
- Karabük

Üretime geçen 27 organize sanayi bölgesindeki 521 tesiste toplam 52.000 kişinin çalıştığı görülmektedir. İnşaatı devam eden 113 organize sanayi bölgesinde ayrıca 379 tesisin inşaat safhasında olduğu ve 2582 tesisin proje aşamasında bulunduğu görülmektedir. (Tablo 5)

Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi açısından büyük önem taşıyan organize sanayi bölgelerinde biten 41 bölgeden sadece 6'sında atıksu arıtma tesisi yapılmıştır.

Atıksu arıtma tesisi bulunan organize sanayi bölgeleri şunlardır:

Organize Sanayi Bölgeleri	Atıksu Debisi (m³/gün)
İstanbul-Tuzla (Deri)	36 000
İzmir-Menemen (Deri)	9.125
İzmir-Atatürk	12.000
Tekirdağ-Çerkezköy I	21.000
Manisa I	6.500
Adana	61.000

Biten organize sanayi bölgelerinin yıllara göre dağılımına baktığımızda; 1962-1975 yıllarını kapsayan 14 yıllık dönemde sadece 1 organize sanayi bölgesi tamamlanabilmiş. 1975-1979 yılını kapsayan dönemde 2 organize sanayi bölgesi, 1980-1984 yılını kapsayan dönemde 3 organize sanayi bölgesi, 1985-1989 yıllarını kapsayan dönemde 10 organize sanayi bölgesi, 1990-1994 yıllarını kapsayan dönemde 19 ve 1995-1998 arasında 6 organize sanayi bölgesi tamamlanabilmiştir.

1995-1998 yıllarında tamamlanan organize sanayi bölgeleri şunlardır:

- Denizli (Çardak)
- Gaziantep II
- Yozgat
- Aydın
- Mersin (Tarsus I)
- Bartın I

Biten organize sanayi bölgelerinin bölgeler itibariyle dağılımına baktığımızda; Ege bölgesi 9, İç Anadolu bölgesi 9, Marmara bölgesi 6, Karadeniz bölgesi 6, Akdeniz bölgesi 5, Doğu Anadolu bölgesi 3 ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde ise 3 adet organize sanayi bölgesi tamamlanabilmiştir.

Biten bu organize sanayi bölgeleri, bölgeler açısından alanlar itibariyle değerlendirdiğimizde Ege bölgesinde 2657 hektar, İç Anadolu bölgesinde 2261 hektar, Marmara bölgesinde 1510 hektar, Akdeniz bölgesinde 1046 hektar, Güney Doğu Anadolu bölgesinde 1060 hektar, Karadeniz bölgesinde 670 hektar ve Doğu Anadolu bölgesinde 500 hektarlık alanda organize sanayi bölgeleri faaliyet göstermektedir. (Tablo 4).

Görülebileceği gibi eşit sayıda organize sanayi bölgesine sahip Ege ve İç Anadolu bölgelerinde alan açısından Ege öne geçmiş bulunmaktadır. Yine bu değerlendirmeyi Marmara ve Karadeniz bölgeleri içinde yapabiliriz. Eşit organize sanayi bölgesi olmasına rağmen Marmara bölgesinde daha fazla hektar alana sahip organize sanayi bölgeleri olduğu görülmektedir. Güney Doğu Anadolu bölgesinde 3 tane organize sanayi bölgesi rağmen Karadeniz bölgesinde bulunan 6 organize sanayi bölgesinin alanları toplamından çok fazla olduğu görülmektedir. Bunda en büyük pay yeni

faaliyete geçen 500 hektarlık alanı kapsayan Gaziantep II organize sanayi bölgesi olmaktadır (Tablo 4).

Üzerinde üretime geçilen parseller açısından bakıldığında; 1042 parselle Ege bölgesi önde olmaktadır. Bu 1042 parselde 880 tesis faaliyet göstermektedir. İç Anadolu bölgesinde 998 parselde toplam 903 tesis faaliyet göstermektedir. Marmara bölgesinde 657 parselde 638 tesis, Güneydoğu Anadolu bölgesinde 356 parselde 266 tesis, Akdeniz bölgesinde 222 parselde 166 tesis, Doğu Anadolu bölgesinde 308 parselde 173 tesis ve Karadeniz bölgesinde 266 parselde 151 tesisin faaliyet halinde olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Organize sanayi bölgelerinde 1996 yılı sonunda üretime geçen 2380 tesisin sektörel dağılımı şu şekilde görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Organize Sanayi Bölgelerindeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektör Adı	Tesis Sayısı	Dağılım Oranı (%)
Dokuma ve Giyim Sanayi	490	20.6
Demir ve Çelik Sanayi	389	16.3
Gıda Sanayi	282	11.9
Kimya, Plastik ve Petrol Ürünleri Sanayi	265	9.7
Deri ve Deri Mamülleri Sanayi	217	9.1
Pişmiş Kil Çimento Sanayi	146	6.4
Karayolu Taşıtları İmalat Sanayi	130	5.5
Orman Ürünleri Sanayi	124	5.2
Tarım Alet ve Makinaları Sanayi	55	2.3
Elektrikli Makinalar Sanayi	47	2
Madeni Eşya Sanayi	38	1.6
Kağıt Sanayi	36	1.5
Cam Sanayi	33	1.4
Diğer	128	5.5
TOPLAM	2380	100

Kaynak: Sanayi Bakanlığı, 1998.

Tablo 4: 1998 Yılı Sonuna Kadar Biten Organize Sanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALAN(Ha)	PARSEL SAYISI	TAHSİL EDİLEN PARSELLER				TAHSİLİ YAPILMAYAN PARSELLER	İSTİHDAM KAPASİTESİ (Kişi)	
			ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT SAFHASINDA	PROJE SAFHASINDA	TOPLAM		MEVCUT	TOPLAM
A- BİTENLER (41 AD. OSB)									
1. ADANA I	500	207	95(70)	56(51)	56(49)	207(170)	-	7000	17000
2. AFYON I	275	228	155(128)	47(43)	26(21)	228(192)	-	12800	19200
3. ANKARA I	400	194	170	24	-	194	-	17000	19400
4. ANTALYA I	196	139	69(43)	35(29)	14(5)	118(77)	21	4300	9200
5. AYDIN	150	119	33(19)	47(25)	35(21)	115(65)	4	1900	6800
6. BİLECİK I	150	42	41	-	-	41	1	4100	4200
7. BOLU I	60	61	50(45)	11(6)	-	61(51)	-	4500	5100
8. BURDUR I	70	68	25(20)	36(26)	5(3)	66(49)	2	2000	5100
9. BURSA	150	165	160(163)	4	-	164(167)	1	16300	16800
10. BURSA-İnegöl I	300	90	85	5	-	90	-	8500	9000
11. ÇANKIRI-Korgun	110	86	20(13)	15(7)	14(9)	49(29)	37	1300	5400
12. ÇORUM I	260	89	53(48)	36(33)	-	89(81)	-	4800	8100
13. DENİZLİ	400	160	119(121)	39	-	158(160)	2	12100	16200
14. DENİZLİ-Çardak	322	193	-	193(155)	-	193(155)	-	-	15500
15. ELEZİĞ I	100	59	45(41)	9	5	59(55)	-	4100	5200
16. ERZURUM I	100	83	66(41)	16(13)	1	83(68)	-	5400	6800
17. ESKİŞEHİR I	100	65	65(41)	-	-	65(41)	-	4100	4100
18. ESKİŞEHİR II	190	134	116(108)	7	9(4)	132(119)	2	10800	12300
19. GAZİANTEP I	260	200	200(136)	-	-	200(136)	-	13600	13600
20. GAZİANTEP II	500	290	115(107)	66(59)	108(98)	289(264)	1	10700	26500
21. HATAY-İskenderun I	180	50	28	13	9	50	-	2800	5000
22. MERSİN-Tarsus I	100	100	5	21	62	88	12	500	10000
23. İSTANBUL (Deri)	240	223	199	7	17	223	-	19900	22300
24. İZMİR-Atatürk	600	495	370	122	-	492	3	37000	49500
25. İZMİR-Menemen (Deri)	200	186	89(86)	11	40	140(137)	46	8600	17400
26. KAYSERİ I	600	399	345(305)	31	21	397(357)	2	30500	35900

Kaynak : DPT,1998

Tablo 4/A: 1998 Yılı Sonuna Kadar Biten Organize Sanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)	PARSEL SAYISI	TAHSİS EDİLEN PARSELLER				TAHSİSİ YAPILMAYAN PARSELLER	İSTİHDAM KAPASİTESİ (kişi)	
			ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT SAFHASINDA	PROJE SAFHASINDA	TOPLAM		MEVCUT	TOPLAM (*)
27. KOCAELİ	230	101	53	19	23	95	6	5300	10100
28. KONYA I	150	74	74	-	-	74	-	7400	7400
29. KONYA II	300	230	134	90	-	224	6	13400	23000
30. MALATYA I	300	275	197(78)	74(37)	4	275(119)	-	7800	11900
31. MANİSA I	150	145	145(66)	-	-	145(66)	-	6600	6600
32. MANİSA II	200	42	32(13)	10(6)	-	42(19)	-	1300	1900
33. MARDİN	300	146	54(41)	56(17)	6(5)	116(63)	30	4100	8800
34. NİĞDE	261	118	41(23)	16(12)	35(19)	92(54)	26	2300	7700
35. SAMSUN	150	115	64(28)	34(33)	17(16)	115(77)	-	2800	7700
36. TEKİRDAĞ-Çerkezköy I	440	143	119(97)	29(19)	3	142(119)	1	9700	12000
37. TOKAT I	50	47	29(25)	16	2	47(43)	-	2500	4300
38. TRABZON-Arsin	100	109	60(37)	43(33)	5(3)	108(73)	1	3700	7300
39. UŞAK I	360	353	99(77)	154(136)	100(93)	353(306)	-	7700	30600
40. YOZAGAT	150	110	-	31(17)	64(50)	95(67)	15	-	8800
41. BARTIN I	50	36	3	6	25	34	2	300	3600
TOPLAM	9704	6169	3822(3195)	1420(1181)	706(608)	5948(4984)	221	320000	517000

Kaynak : DPT, 1998

NOT:

- 1) PARANTEZ OLMAYAN RAKAMLARDA, PARSEL SAYILARI İLE TESİS-FİRMA SAYILARI AYNIDIR.
- 2) PARANTEZ İÇİNDEKİ RAKAMLAR TESİS-FİRMA ADETLERİNİ GÖSTERMEKTEDİR.
- 3) ÜRETİME GEÇEN TOPLAM TESİS SAYISI:3195
- 4) HER TESİS İÇİN 100 KİŞİ ÇALIŞTIRILDIĞI KABUL EDİLMİŞTİR.

(*) TOPLAM KAPASİTE, TAHSİSİ TAMAMLANMAYAN PROJELERDE, PARSEL SAYISININ %80'İNİN TESİS HALİNE GETİRDİĞİ KABUL EDİLMEKTEDİR.

Tablo 5: İnşaatı Devam Eden Organize Sanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)	PARSEL SAYISI	TAHSİS EDİLEN PARSELLER				TAHSİSİ YAPILMAYAN PARSELLER	İSTİHDAM KAPASİTESİ (kişi)	
			ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT SAFHASINDA	PROJE SAFHASINDA	TOPLAM		MEVCUT	TOPLAM (*)
B-DEVAM EDENLER (113 ADET ösb)									
1. ADANA II	600	214	34(28)	42(33)	121(102)	197(163)	17	2800	17900
2. ADIYAMAN	150	86	-	-	54	54	32	-	7000
3. AFYON II	150	67	10(8)	14(9)	43(30)	67(47)	-	800	4700
4. AĞRI	100	-	-	-	-	-	-	-	-
5. AMASYA	75	35	5(3)	10(6)	11(4)	26(13)	9	300	2100
6. AMASYA-MERZİFON	118	49	9(10)	9	7(6)	25	24	1000	4400
7. ANKARA-İVEDİL(ösb)	477	220	-	-	-	-	220	-	17500
8. ANKARA-POLATLI	200	127	-	-	-	-	127	-	10200
9. ANKARA II	600	-	-	-	-	-	-	-	-
10. ANKARA I (TEV'Sİ)	175	-	-	-	-	-	-	-	-
11. ANKARA-OSTİM	250	-	-	-	-	-	-	-	-
12. ANTALYA II	175	-	-	-	-	-	-	-	-
13. AYDIN-ASTİM	530	-	-	-	-	-	-	-	-
14. AYDIN-ORTAKLAR	100	-	-	-	-	-	-	-	-
15. BALIKESİR	450	189	1	-	35(6)	36(7)	153	100	13000
16. BALIKESİR-BANDIRMA	150	-	-	-	-	-	-	-	-
17. BALIKESİR-GÖNEN(DERİ)	150	96	-	-	-	-	96	-	7700
18. BALIKESİR-HADDEÇİLER	150	-	-	-	-	-	-	-	-
19. BİLECİK II	200	20	4(3)	2	9(8)	15(13)	5	300	1700
20. BİLECİK-BOZÜYÜK	550	-	-	-	-	-	-	-	-
21. BİLECİK-PAZARYERİ	100	-	-	-	-	-	-	-	-
22. BİLECİK-OSMANELİ	90	-	-	-	-	-	-	-	-
23. BİLECİK-GÖLPAZARI	100	-	-	-	-	-	-	-	-
24. BİNGÖL	80	28	-	-	-	-	28	-	2300
25. BOLU-GEREDE I	100	51	-	7(2)	38(29)	45(31)	6	-	3600
26. BOLU-DÜZCE	200	-	-	-	-	-	-	-	-
27. BOLU-GEREDE(DERİ)	100	-	-	-	-	-	-	-	-
28. BURSA-DEMİRTAŞ	400	210	150	3	27	180	30	15000	20400
29. BURSA-M.K.PAŞA	197	78	-	-	78(66)	78(66)	-	-	6600
30. BURSA(DERİ)	100	143	-	-	134	134	9	-	14300
31. ÇANAKKALE	100	115	-	-	-	-	115	-	9200
32. ÇANAKKALE-BİGA	100	53	-	-	-	-	53	-	4300

Kaynak : DPT, 1998

Tablo 5/A: İnşaatı Devam Eden Organize Şanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)	PARSEL SAYISI	TAHSİS EDİLEN PARSELLER				TAHSİSİ YAPILMAYAN PARSELLER	İSTİHDAM KAPASİTESİ (Kişi)	
			ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT SAFİASINDA	PROJE SAFİASINDA	TOPLAM		MEVCUT	TOPLAM (*)
33. ÇORUM II	177	-	-	-	-	-	-	-	-
34. DİYARBAKIR	758	301	3(2)	53(20)	-	112(86)	189	200	24000
35. EDİRNE	260	63	-	-	1	1	62	-	5100
36. ELAZIĞ-HAYVAN ve HAY. ÜRÜN.	20	-	-	-	-	-	-	-	-
37. ELAZIĞ II	100	64	8(7)	2	9(3)	19(12)	45	700	5000
38. ERZİNCAN	348	256	4(3)	15(8)	5(4)	24(15)	232	300	20500
39. ESKİŞEHİR III	1850	169	27(26)	25	29	81(80)	88	2600	15300
40. ESKİŞEHİR IV	1000	-	-	-	-	-	-	-	-
41. GAZİANTEP III	540	307	14	36(32)	257(250)	307(296)	-	1400	29600
42. GAZİANTEP IV	1170	-	-	-	-	-	-	-	-
43. GAZİANTEP-NİZİP	100	-	-	-	-	-	-	-	-
44. GİRESUN	70	48	-	-	-	-	48	-	3900
45. HATAY-ANTAKYA	150	90	-	-	-	-	90	-	7200
46. HATAY-PAYAS	100	-	-	-	-	-	-	-	-
47. ISPARTA	600	96	18(12)	43(25)	35(30)	96(67)	-	1200	6700
48. ISPARTA (DERİ)	60	-	-	-	-	-	-	-	-
49. MERSİN-TARSUS II	280	61	4	3	25	32	29	400	6100
50. İSTANBUL-İKİTELLİ OKSB	800	35	68	-	-	-	35	-	-
51. İSTANBUL-ÜMRANİYE(DUDULLU)	450	80	-	11	1	80	-	6800	8000
52. İZMİR-K.PAŞA	410	300	4	-	-	-	300	-	24000
53. İZMİR-TİRE	400	253	-	3	246(218)	253(225)	-	400	22500
54. İZMİR-ÖDEMİŞ	300	-	-	-	-	-	-	-	-
55. İZMİR-KINIK	85	-	-	-	-	-	-	-	-
56. İZMİR-ALİAĞA	775	-	-	-	-	-	-	-	-
57. KARS	200	96	-	5(1)	13(10)	18(11)	78	-	8000
58. KASTAMONU	100	80	-	-	-	-	80	-	6400
59. KAYSERİ-İNCESU	600	-	-	-	-	-	-	-	-
60. KAYSERİ II (MİMAR SİNAN)	200	-	-	-	-	-	-	-	-
61. KAYSERİ-HACILAR	700	-	-	-	-	-	-	-	-
62. KIRKLARELİ	400	82	-	4(1)	60(33)	64(34)	18	-	5000
62. KIRŞEHİR	200	212	32(3)	8(5)	62(31)	102(39)	110	300	12900
64. KOCAELİ-GEBZE II (TAYSAD)	250	150	-	-	150	150	-	-	12000

Kaynak :DPT, 1998

Tablo 5/B: İnşaatı Devam Eden Organize Sanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)	PARSEL SAYISI	TAHSİS EDİLEN PARSELLER				TAHSİSİ YAPILMAYAN PARSELLER	İSTİHDAM KAPASİTESİ (kişi)	
			ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT SAFHASINDA	PROJE SAFHASINDA	TOPLAM		MEVCUT	TOPLAM (*)
65. KOCAELİ-DİLOVASI	1000	-	-	-	-	-	-	-	-
66. KOCAELİ-SEBZE(TAŞ-TOPRAK)	600	-	-	-	-	-	-	-	-
67. KOCAELİ-ZEBZE III(TEVSI)	580	-	-	-	-	-	-	-	-
68. KOCAELİ-SEBZE (KÖMÜRCÜLER)	250	-	-	-	-	-	-	-	-
69. KONYA III	800	-	-	-	-	-	-	-	-
70. KONYA-EĞERLİ	100	71	-	-	-	-	71	-	5700
71. KONYA IV	400	-	-	-	-	-	-	-	-
72. KÜTAHYA	170	102	2	6	91(79)	99(87)	3	200	9000
73. KÜTAHYA-TAVŞANLI	120	-	-	-	-	-	-	-	-
74. MALATYA II	350	-	-	-	-	-	-	-	-
75. MANİSA-AKHİSAR	300	67	-	3	46(40)	49(43)	18	-	5700
76. MANİSA-TURGUTLU	120	-	-	-	-	-	-	-	-
77. MANİSA-SALİHLİ	120	-	-	-	-	-	-	-	-
78. MANİSA III (TEVSI)	185	-	-	-	-	-	-	-	-
79. KAHRAMANMARAŞ	300	146	-	-	121(119)	121(119)	25	-	13800
80. MUĞLA	300	-	-	-	-	-	-	-	-
81. MUĞLA-YATAĞAN (MERMERCİLER)	100	-	-	-	-	-	-	-	-
82. NEVŞEHİR	110	-	-	-	-	-	-	-	-
83. NİÇDE-BOR(DERİ)(ARITMA DAHİL)	292	242	-	16	220	236	6	-	25000
84. ORDU	60	81	25(20)	29(23)	10(7)	64(50)	17	2000	6300
85. ORDU-ÜNYE	100	-	-	-	-	-	-	-	-
86. SAKARYA I	150	60	5(6)	19	36	60(61)	-	600	6100
87. SAKARYA II	320	-	-	-	-	-	-	-	-
88. SAMSUN-KAVAK	104	-	-	-	-	-	-	-	-
89. SİİRT	100	-	-	-	-	-	-	-	-
90. SİNOPI	100	72	-	-	-	-	72	-	6000
91. SİVAS I	180	156	34(16)	15(10)	21	70(47)	86	1600	11600
92. SİVAS II	850	-	-	-	-	-	-	-	-
93. TEKİRDAĞ-ÇERKEZKÖY II	920	143	-	-	143	143	-	-	11500
94. TEKİRDAĞ-HAYRABOLU	100	-	-	-	-	-	-	-	-
95. TEKİRDAĞ-ÇORLU(DERİ)	120	-	-	-	-	-	-	-	-
96. TEKİRDAĞ	100	-	-	-	-	-	-	-	-
97. TEKİRDAĞ-MALKAYA	100	-	-	-	-	-	-	-	-
98. TOKAT II	150	120	1	17(13)	37(35)	55(49)	65	100	8900
99. TUNCELİ	100	36	-	-	-	-	36	-	3000

Kaynak :DPT, 1998

Tablo 5/C: İnşaatı Devam Eden Organize Sanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)	PARSEL SAYISI	TAHSİS EDİLEN PARSELLER				TAHSİSİ YAPILMAYAN PARSELLER	İSTİHDAM KAPASİTESİ (Kişi)	
			ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT SAFHASINDA	PROJE SAFHASINDA	TOPLAM		MEVCUT	TOPLAM (*)
100. ŞANLIURFA I	386	272	169(70)	68(32)	25(12)	262(114)	10	7000	12100
101. ŞANLIURFA II	1134	-	-	-	-	-	-	-	-
102. UŞAK (DERİ)	260	444	-	-	374	374	70	-	36000
103. VAN	200	-	-	-	-	-	-	-	-
104. ZONGULDAL-ÇAYCUMA I	125	74	5(4)	26(19)	32(21)	63(44)	11	400	5300
105. ZONGULDAK-EREĞLİ	200	-	-	-	-	-	-	-	-
106. AKSARAY	286	132	3(2)	18(17)	51(46)	72(65)	60	200	11000
107. KARAMAN	400	112	49	13	50	112	-	4900	11200
108. KIRIKKALE	150	80	2(1)	4(3)	74(46)	80(50)	-	100	5000
109. BATMAN	100	-	-	-	-	-	-	-	-
110. BARTIN II	100	-	-	-	-	-	50	-	4000
111. KARABÜK	100	50	-	-	-	-	13	400	4000
112. KİLİS	90	50	7(4)	7(5)	23(17)	37(26)	63	-	5100
113. OSMANİYE	100	64	-	-	1	1	-	-	-
TOPLAM	33752	7098	697(521)	536(379)	286(2582)	4094(3482)	3004	52000	575000

Kaynak :DPT, 1998

NOT:

- 1) PARANTEZ İÇİNDEKİ RAKAMLAR TESİS-FİRMA ADETLERİNİ GÖSTERMEKTEDİR.
 - 2) PARANTEZ OLMAYAN RAKAMLARDA, PARSEL SAYILARI İLE TESİS-FİRMA SAYILARI AYNIDIR.
 - 3) ÜRETİME GEÇEN TESİS SAYISI:521
 - 4) HER TESİS İÇİN 100 KİŞİ ÇALIŞTIRILDIĞI KABUL EDİLMİŞTİR.
- (*) TOPLAM KAPASİTE, TAHSİSİ TAMAMLANMAYAN PROJELERDE, PARSEL SAYISININ %80'NİN TESİS HALİNE GETİRDİĞİ KABUL EDİLEREK HESAPLANMIŞTIR.

Tablo 6: Kamulaştırma Safhasında Olan
Organize Sanayi Bölgeleri

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)
KAMULAŞTIRMA SAFHASINDA OLANLAR (24 ADET)	
1. AFYON	150
2. AFYON-SANDIKLI	300
3. ANKARA-ŞEREFLİKOÇHİSAR	300
4. AYDIN-SÖKE	200
5. AYDIN-NAZILLI	150
6. BİLECİK-SÖĞÜT	140
7. BURDUR-BUCAK	85
8. BURSA-İNEGÖL II (YENİCE)	100
9. İÇEL-MERSİN	300
10. İZMİR-BERGAMA	165
11. KASTAMONU-TOSYA	200
12. KONYA-BEYŞEHİR	100
13. KONYA-AKŞEHİR	100
14. KONYA-ÇUMRA	100
15. KÜTAHYA-GEDİZ	250
16. KÜTAHYA-SİMAV	130
17. MUĞLA-MİLAS	300
18. MUŞ	100
19. ORDU-FATSA	100
20. TOKAT-(TURHAL+ZİLE)	190
21. TOKAT-NİKSAR	210
22. TOKAT-ERBAA	170
23. ZONGULDAK-ÇAYCUMA II	250
24. ARDAHAN	150
TOPLAM	4240

Kaynak :DPT, 1998

5 . TEŞVİK KAPSAMINDA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Organize sanayi bölgelerinin arsa kamulaştırması ve altyapı kredileri Sanayi Bakanlığı bünyesindeki Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır. İlgili fon bölgelerin gelişmişlik durumlarına göre değerlendirilmektedir.

Organize sanayi bölgelerinin alt yapı inşaatları için verilecek kredi ve faiz oranları ile geri ödeme durumlarını ve arsa tahsisi ile satış şartları 1.1.97 tarihinden itibaren şu şekli almıştır. Tablo 7'de görüldüğü gibi 3 grupta değerlendirilmektedir. Organize sanayi bölgesine yatırım yapan girişimciler gerçekleştirecekleri yatırımlar için, gelişmiş illerde arsanın geçici maliyeti üzerinden % 25'ini peşin ödemekte, geriye kalan % 75'ini 2 yıl ödemesiz, 7 yılda ve % 50 faiz oranı ile ödemektedirler. Toplam vade 9 yıl olmaktadır.

Normal illerde, arsanın geçici maliyeti üzerinden % 20 peşin alınmakta, geriye kalan % 80'lik kısım için 3 yıl ödemesiz, 8 yılda % 40 faiz oranı ile ödemekte ve toplam vade 11 yıl olmaktadır.

Kalkınmada öncelikli yörelerde ise, arsanın geçici maliyeti üzerinden % 10 peşinat alınmakta ve geriye kalan kısım için geri ödeme şu şekilde yapılmaktadır. 5 yıl ödemesiz 10 yılda % 25 faiz oranı ile ödenmekte ve toplam vade 15 yıl olmaktadır.

Bu yıl yürürlüğe giren yasayla kalkınmada öncelikli yörelerde, organize sanayi bölgelerine öncelik verilmek üzere en az 10 kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için gerçek ve tüzel kişilere, hazineye ait arazinin ve arsaların mülkiyeti bedelsiz olarak devredilmektedir.

Organize sanayi bölgelerine tanınan vergi muafiyetlerini incelediğimizde; tüm Organize Sanayi Bölgeleri Yapı ve Tesisler Bina İnşaat Harcı ile Yapı Kullanma izni harcından muaftır. Ayrıca çevre temizlik vergisinden muaf tutulmuşlardır. Organize sanayi bölgelerinde yatırım indirim oranı % 100 olarak uygulanmaktadır.

Tablo 7: Organize Sanayi Bölgelerinin Altyapı İnşaatları İçin Verilecek Kredilerin Şartları

GELİŞMİŞ İLLER		NORMAL İLLER				1.DERECEDE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER				
Bakanlık katılımı %90 Faiz oranı %50 Geri Ödeme (2 yıl ödemesiz+7 yıl) Toplam : 9 yıl (* İstanbul ve Kocaeli illeri ile Adana, Ankara, Bursa ve İzmir Büyükşehir Belediye sınırları içi gelişmiş yörelerdir.	İl Adı 1. Adana 2. Ankara 3. Antalya 4. Bursa 5. İstanbul 6. İzmir 7. Kocaeli	Bakanlık Katılımı %95 Faiz oranı %10 Geri Ödeme (3 yıl ödemesiz+ 8 yıl) Toplam : 11 yıl	1. GRUP İl Adı 1. Antalya 2. Aydın 3. Balıkesir 4. Bilecik 5. Bolu 6. Denizli 7. Edirne 8. Eskişehir 9. Gaziantep 10. Izoarta 11. Işel 12. Kayseri 13. Kırklareli 14. Konya 15. Manisa 16. Muğla 17. Sakarya 18. Tekirdağ 19. Yalova	2. GRUP İl Adı 1. Afyon 2. Burdur 3. Çanakkale(*) 4. Hatay 5. Kütahya 6. Uşak (* Adalar (Bozcaada ve Gökçeada) hariç	Bakanlık Katılımı %99 Faiz Oranı %25 Geri Ödeme (5 yıl ödemesiz+10 yıl) Toplam : 15 yıl	İL ADI 1. Adıyaman 2. Ağrı 3. Amasya 4. Ardahan 5. Artvin 6. Bartın 7. Batman 8. Bayburt 9. Bingöl 10. Bitlis 11. Çanakkale(Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri) 12. Çankırı 13. Çorum 14. Diyarbakır 15. Elazığ 16. Erzincan 17. Erzurum 18. Gümüşhane 19. Iğakkari 20. Iğdır 21. Kahramanmaraş 22. Karabük 23. Kars 24. Kastamonu 25. Kilis 26. Malatya 27. Mardin 28. Muş 29. Siirt 30. Sinop 31. Sivas 32. Şanlıurfa 33. Şırnak 34. Tokat 35. Tunceli 36. Van 37. Yozgat 38. Zonguldak 39. Osmaniye 40. Aksaray 41. Gresun 42. Karaman 43. Kırıkkale 44. Kırşehir 45. Niğde 46. Ordu 47. Rize 48. Nevşehir 49. Trabzon 50. Samsun				
ARSA TAHSİSLERİNDE		ARSA TAHSİSLERİNDE				ARSA TAHSİSLERİNDE				
Arsanın geçici maliyeti üzerinden %25 peşinat alınır		Arsanın geçici maliyeti üzerinden %20 peşinat alınır.				Arsanın geçici maliyeti üzerinden %10 peşinat alınır.				
ARSA SATIŞLARINDA		ARSA SATIŞLARINDA				ARSA SATIŞLARINDA				
Arsanın kesin maliyeti (Yapılmamışsa geçici maliyeti) üzerinden bakiye borç. En çok 4 yılda 8 eşit taksitle ödenir. Ancak bu süre hiçbir zaman kredinin geri ödeme süresinden sonraya bırakılmaz.		Arsanın kesin maliyeti (Yapılmamışsa geçici maliyeti) üzerinden bakiye borç. En çok 6 yılda 12 eşit taksitle ödenir. Ancak bu süre hiçbir zaman kredinin geri ödeme süresinden sonraya bırakılmaz.				Arsanın kesin maliyeti (Yapılmamışsa geçici maliyeti) üzerinden bakiye borç. En çok 10 yılda 20 eşit taksitle ödenir. Ancak bu süre hiçbir zaman kredinin geri ödeme süresinden sonraya bırakılmaz.				

Kaynak : DPT, 1998

6.2. Müteşebbis Teşekkülün Tüzel Kişiliğinin Olmaması Sorunu ve Çözüm Önerileri

Organize sanayi bölgelerinin kuruluşunda sorumluluk üstlenen müteşebbis teşekküllerin tüzel kişiliği olmadığından uygulamada vergi, resim ve harç istisnalarından faydalandığı gibi yetki ve sorumluluklar yönündende bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve müteşebbis teşekküllere hükmü şahsiyet kazandırmak amacıyla Sanayi Bakanlığı'na hazırlanan "Organize Sanayi Bölgeleri Kanun Tasarısı"nın nihai şekli, görüşleri alınmak üzere ilgili kuruluşlara gönderilmiştir.³⁵

Bu kanun tasarısında; organize sanayi bölgelerinin kuruluşu, işletilmesi, denetimi, arazi tahsis ve satışları ile istisna ve muafıklar bir esasa bağlanmaktadır. Söz konusu tasarı bir an önce yasalaştırılmalıdır.

6.3. Mahalli İdarelerin İlgisizliği Sorunu ve Çözüm Önerileri

Organize sanayi bölgesi tamamlanmış ve bu bölgelerde boş parsel olduğu halde valiliklerin ve belediyelerin konuya sahip çıkmaması nedeni ile veya kaçak olarak söz konusu yörelerde organize sanayi bölgelerinin dışında sanayi yapılması gözlenmektedir.

Bu nedenle, organize sanayi bölgesi bulunan il ve ilçelerde, valilikler ve belediyeler, organize sanayi bölgesinde boş parsel bulunması halinde, yeni sanayi kuruluşları için bu bölgeler dışında izin ve ruhsat vermemelidirler.

6.4. Arsa Satışları İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Organize sanayi bölgelerindeki sanayi parsellerinin "Bölge İç Talimatnamesi ve

³⁵Sanayi Bakanlığı, Organize Sanayi Bölgeleri Kanun Tasarısı, (Ankara: 1992), s.2-12.

Satış Vaadi ve Taksitli Arsa Satış Sözleşmesi” esasları dahilinde maliyet fiyatları üzerinden sanayicilere tahsis edilmesi Sanayi Bakanlığı’na müteşebbis teşekküllerin yetkisine bırakılmış bulunmaktadır.³⁶

Talebin yoğun olduğu bazı organize sanayi bölgelerinde boş parsel olduğu halde, müteşebbis teşekküllerin spekülâtif düşünce ile hareket etmesi veya kendisine parsel tahsis edilen sanayicinin iç talimatnamede belirtilen sürede yatırıma başlamaması nedeni ile gerçek yatırımcılar sanayi parseli bulamamakta ve yatırımları gecikebilmektedir. Bu nedenle müteşebbis teşekkülün gerçek yatırımcılara arsa satması gerekmektedir.

6.5. Yer Seçimi Sırasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Bazı bölgelerde alternatif alanların bulunmayışı nedeniyle yer seçiminde güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bir kısımda ise altyapı inşaatının başlamasından sonra ortaya çıkan zemin, yer altı suyu problemleri, enerji ve su teminindeki zorluklar nedeni ile yatırımın tamamlanması gecikebilmektedir.

Yer seçiminden sonra ortaya çıkacak problemleri en aza indirmek amacıyla, yatırım programlarına yeni alınan organize sanayi bölgeleri için Sanayi Bakanlığı’na ya da yatırım programında DPT’ca görev verilmiş ise MTA Genel Müdürlüğü’nce yer seçimi etüdü yapılmaktadır. Daha sonra Sanayi Bakanlığı koordinasyonu ile teşekkül ettirilen ve ilgili yatırımcı kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan “Yer Seçimi Komisyonu” vasıtasıyla kesin yer seçimi yapılmaktadır.

6.6. Kamulaştırma Safhasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Bazı bölgelerde, özellikle Karadeniz bölgesinde arsa fiyatlarının çok yüksek olması kamulaştırma işlemlerini güçleştirmektedir. Yine kamulaştırma işlemleri sırasında arsa sahiplerinin yüksek fiyat istemeleri kamulaştırma işlemlerini olumsuz etkilemektedir.

³⁶Organize Sanayi Bölgeleri İle İlgili Mevzuat, a.g.e., s.79.

Kamulaştırma bedelinin tamamı karşılanmadan, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nce kamulaştırma işlemlerine başlanmamaktadır. Bu da organize sanayi bölgesinin faaliyete geçmesini geciktirmektedir.

6.7. Teşvik Sistemi İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Organize sanayi bölgelerine verilen kredilerin kredi oranlarına, geri ödeme ve faiz oranlarına baktığımızda normal yörelerdeki sanayi kuşakları ile kalkınmada öncelikli yöreler arasında fazla bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Kalkınmada öncelikli yörelerde; kredi oranı % 99 geri ödeme süresi 15 yıl ve faiz oranı ise % 25'dir. Gelişmiş yörelerde ise bu oranlar, % 90 kredi oranı, 9 yıl geri ödeme süresi ve % 50 faiz oranıdır.³⁷

Bu nedenle, kalkınmada öncelikli yörelerde, organize sanayi bölgelerinin atıl kalmaması için kalkınmada öncelikli yörelerdeki organize sanayi bölgelerindeki yapılacak yatırımlar, müteşebbisleri bu bölgelere çekebilecek farklı teşviklerle desteklenmelidir.

6.8. Organize Sanayi Bölgesi Yönetimince Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

- Organize sanayi bölgelerinde yatırım yapmak isteyen sanayiciye arsa tapuları hemen verilmektedir. Yatırımcının çeşitli nedenlerle yatırıma başlayamaması, tanınan süreler içinde yatırımı gerçekleştirememesi, yatırımın yarım kalması veya vazgeçilmesi hallerinde bu arsanın bir başka yatırımcıya sunulması için geri alınması gerekmektedir.

- Ancak arsa satış sözleşmesinde müteşebbis teşekkül lehine "Vefa Hakkı" tesis edildiği halde tapu dairesine doğrudan müracaat edilerek icra işlemi yapma imkanı

³⁷DPT, Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sağlanan Diğer Destekler, (Ankara: 1998), s.84.

bulunmamaktadır. Bu durumda mahkemeye müracaat etmek gerekirken bu da süreyi uzatmaktadır.

Teşebbüs sahibi inşaatın bir kısmını gerçekleştirmiş ise geri alınması durumunda bölge yönetimince yarım kalmış inşaat bedelinin ödenmesi gerekmektedir. Bu da bölge yönetiminin maddi gücünün üzerine çıktığı için imkansız hale gelmektedir.

- Organize sanayi bölgelerinde yer alacak olan sanayi kuruluşlarının, yatırımların alt limit tariflerinin bulunmaması nedeni ile uygulamada çok değişik olmaktadır. Küçük ölçekli sanayi kuruluşlarında büyük sanayi komplekslerine kadar her çeşidine yer verilmektedir.

Organize sanayi bölgelerinde yerleşik sanayi birimlerinin DİE tanımına göre arto ölçekli sanayiler olması sağlanmalıdır.

- Organize sanayi bölgelerinde su dağıtım bölgelerce yapılmaktadır. Ancak bu bölgelerin belediye hudutları içinde bulunması sonucu ortaya önemli bir sorun çıkmaktadır.

Belediye hudutları içinde su dağıtım yetkisi belediyelere aittir. Organize sanayi bölgelerince yapılan su tahsilatı belediyelerce yapılmak istenmektedir. Belediye tariflerinin yüksek olması nedeni ile sanayici pahalı su kullanmak durumunda kalmaktadır. Bu da sanayi bölgelerinin teşvik edici özelliğini zedelemektedir.

Bu konuda kanuni düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Tokat'ta bir hava alanı bulunmakta ve hava trafiğine yaz ve kış açık bulunmaktadır. İlin su kaynakları yönünden zengin olması nedeni ile içme ve kullanma su temini açısından bir sorun bulunmamaktadır.

Tokat iline verilen teşviklerde, yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımına baktığımızda % 54'le imalat sanayi projeleri ilk sırayı almaktadır. Bunu hayvancılık projeleri izlemektedir.

Tokat ilinde şeker fabrikası, sigara fabrikası, tuğla ve un fabrikaları dışında, gümrük birliğinin çekirdeğini teşkil eden tekstil fabrikaları, meyve suyu, gazlı meşrubat, konserve, süt fabrikaları, parke, mermer, salça, mobilya, tarım alet ve imalatı yapan işletmeler bulunmaktadır.

2. TOKAT'TA SANAYİNİN DURUMU VE KOBİLERİN TOKAT SANAYİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Tokat'ta toplam 218 kamu ve özel sektör işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerde toplam 8988 kişi istihdam edilmektedir. Bu işletmelerden kamuya ait olan 11 adet işletmede toplam 3039 kişi çalışmaktadır. Özel sektöre ait 207 işletmede ise toplam 5849 kişi çalışmaktadır. Mevcut sanayi kuruluşlarının başında gıda sektörü 58 işletme ve 3491 çalışanıyla ilk sırayı almakta olup, bu sektörü tekstil-konfeksiyon 41 işletme ve 1700 çalışanı ile takip etmektedir. Yörenin özelliğine bağlı olarak tuğla ve kiremit fabrikaları, orman ürünlerini değerlendiren parke ve mobilya, tarım makinaları imal eden metal ve makine sanayi yer almaktadır.

Bu sanayi kuruluşları ilin Merkez, Erbaa, Niksar, Turhal ve Zile ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Ülkemiz genelinde olduğu gibi gelişmenin sadece il merkezinde değil ilçelerle birlikte olduğu görülmektedir.

Merkez ilçede, 1969 yılında kurulan küçük sanayi sitesi, küçük sanayinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak şu an ihtiyaca cevap veremeyecek duruma gelmiştir. Yapımı devam eden, Yazmacılar Sanayi Sitesi tamamlandığında bu ihtiyaç

giderilmiş olacaktır. Zile, Turhal ve Erbaa ilçelerinde küçük sanayi sitelerinin de tamamı dolmuş durumdadır.³⁸

1990 yılından itibaren ilimizdeki yatırımların çeşitliliğini tekstil ve konfeksiyon alanında yapılan yeni yatırımlar değiştirmiştir. Bugüne bakıldığında tekstil ve konfeksiyon sektöründe 41 adet firma üretime geçmiş, 15 adet firmanın inşaatları devam etmekte, 2 adet firma proje aşamasındadır.

Orman varlığı bakımından Tokat oldukça zengin olup, yüz ölçümünün (988.242 hektar) yaklaşık 1/3'ü (386.235 hektar) orman ile kaplıdır. Ayrıca ortalama 10.000.000 adet kavak varlığı ile Türkiye'nin kavakçılık sektöründe önde gelen isimlerinden biridir.

İl, ahşap parke üretiminde yıllık 750.000 m² sınırlarını zorlamaktadır. Kavakçılığa dayalı olarak gelişen kavak-kereste üretiminde yıllık 10.000 m³ civarında üretim gerçekleştirilmektedir. Emek yoğun işkollarının olması sebebi ile yaklaşık 1.000 kişi bu sektörde istihdam edilmektedir.

Mobilya ve ağaç ürünleri sektörü, ülke genelinde düşük rekabet gücüne sahip olmasına rağmen, bölgenin zengin orman varlığı nedeni ile sahip olduğu avantajla, gelişme potansiyeli yüksek sektörler arasında yer almaktadır.³⁹

Tokat zengin mermer yataklarına sahip olup, mermeri yurt dışı piyasalarda rekabet edebilecek kalitededir. Bu sektörde faaliyet gösteren işletmeler, inşaat sektörüne taban ve benzeri döşemeler, mutfak tezgahı ve mermer plaka üretmektedirler.

Tokat'ta, ilin ihtiyacını karşıladığı gibi, komşu illere ve yurdun diğer bölgelerine imal ettiği malları pazarlayabilen küçük sanayi işletmeleri bulunmaktadır. Bu mallar arasında ağır sanayi presleri, elektrik matkapları, harman makinaları, çeşitli traktör römorkları, termosifonlar, kamyon karoserleri bulunmaktadır. Bunlardan başka süt ve

³⁸Tokat Valiliği, **Gelişen Tokat Sanayisi**, (Birinci Basım, Ankara: 1998), s.10.

³⁹Tokat Ticaret ve Sanayi Odası, **Katolog 1996**, (Birinci Basım, Ankara: 1996), s.9.

yem sanayi, toprak ve tuğla sanayi, lastik ve plastik sanayi dallarında pek çok işletme faaliyet göstermektedir.

İşletmelerin büyük bir kısmı tek vardiya çalışmaktadır. Günümüze uygun teknoloji ile üretim yapan işletmeler az sayıdadır. İlde modern teknolojiye geçişi engelleyen en önemli faktör sermaye yetersizliğidir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tamamına yakını, danışmanlık hizmetine ihtiyaç duymaktadır. Danışmanlık ihtiyacının en yoğun yaşandığı alanlar, kredi temini ve pazar araştırması alanlarıdır. Pazarlama faaliyeti ise genellikle işletme sahibi tarafından yürütülmektedir.

3 . TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ'NİN GENEL YAPISI

3.1. Organize Sanayi Bölgesinin Tarihçesi

Tokat Organize Sanayi Bölgesi, Organize Sanayi Bölgeleri Kurma Fonu Yönetmeliği doğrultusunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca 27 Haziran 1978 tarihinde kuruluşuna karar verilmiştir. Müteşebbis teşekkül; Tokat İl Özel İdaresi, Tokat Belediyesi, Tokat Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'ndan oluşmaktadır.

Tarıma elverişli olmayan, ilimizin batısında Tokat Sigara Fabrikası'nın güney kesiminde, Gaziosmanpaşa Üniversitesi kampüsü yanındaki Derbent mevkiinde 550 hektarlık arazinin kamulaştırılması yapılarak organize sanayi bölgesinin alt yapı çalışmalarına başlanmıştır.

1984 yılına kadar; Bölgenin yer seçimi, gerekli projelerin tamamlanması, onanması, kamulaştırma işlemlerinin ikmal çalışmaları yapılmıştır.

1984 yılında I. Kısım altyapı çalışmalarına başlanmış, 1991 yılında kısmen tamamlanmıştır.

II. Kısım altyapı çalışmaları 1992 yılında başlamış ve 1997 yılında tamamlanmıştır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi I. kısmındaki toplam 47 sanayi parselinin tamamı yatırımcı sanayicilere tahsis edilmiş olup II. Kısımda yatırım için sanayicilere sunulmuştur.

Tokat Organize Sanayi Bölgesinde I. ve II. kısım toplam parsel miktarı 150 adettir. 43 adet sanayi parseli üzerinde 44 adet fabrika inşaatı tamamlanarak üretime geçmiştir. 42 adet fabrika inşaat aşamasında olup çalışmalar devam etmektedir. Tahsil edilen 37 adet sanayi parselinde ise proje hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

3.2. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluş Amaçları

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş amacı, sanayicileri altyapı tesisleri ile hazır olan yerlerde yatırıma özendirmek ve günün her saatinde düzenli ve kaliteli hizmet vererek minimum maliyetle en fazla verimi sağlamaktır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin şehirde 5 km. dışarda kurulması ile konutlar arasına serpilmiş olan sanayi işletmelerini bir araya toplamakta, şehrin çevre kirliliğini, trafik yoğunlaşmasını, önlemektedir.

Sanayicilerin, ekonomik şekilde gerçekleştirmeleri mümkün olmayan sağlık ocağı, kütüphane, spor salonu, kreş gibi tesislerin bir çoğu Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde kurulmuş ve hizmete sunulmuş bulunurken tesis edemediklerindeki üzere gerekli planlamalar yapılmış durumdadır.

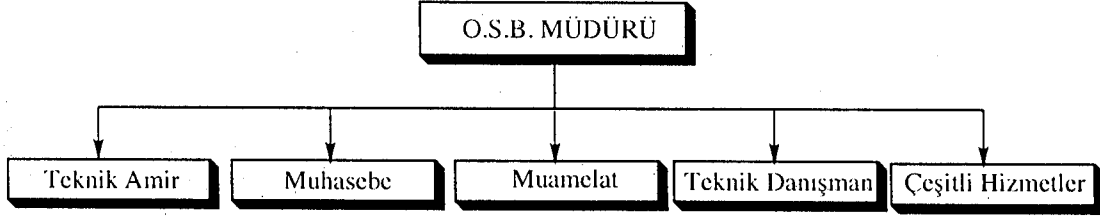
3.3. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Yönetim Yapısı

Organize Sanayi Bölgesi Talimatnamesine göre müteşebbis teşekkül başkanlığı, organize sanayi bölgesinin en üst organı ve temsilcisidir.

Müteşebbis teşekkülün dışarıya gönderdiği yazıları bizzat müteşebbis teşekkül başkanı ve müteşebbis teşekkül kararı çerçevesinde yetki verilen kişi imzalayabilir.

Tokat Valisi tabii başkandır. Vali zorunlu hallerde görevini ilgili Vali Yardımcısına devredebilir.

Organize sanayi bölgesi örgüt şeması şu şekildedir.

Bölge müdürü inşaat döneminde müteşebbis teşekkül başkanlığına bağlı olarak çalışır. Bölge idari kademesinin en üst amiridir. Bölge müdürü inşaat döneminde müteşebbis teşekkülün teklifi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın onayı ile atanır.

Bölge müdürü aynı zamanda bölge inşaat ve kontrolü ile personeline amiridir.

Organize sanayi bölge müdürlüğüncü parsel satışları, üretim konusu ve çevre kirliliği açısından sakıncalı değilse kabul edilmektedir. İşletmelere bölgenin neresinde parsel verileceği ise, kurulacak fabrikanın büyüklüğüne hangi dalda üretim yapılacağına ve üretim sonucu ortaya çıkacak artık madde cinsine bağlıdır. Örneğin; bölgenin görünümü, artık maddelerin bozmayacağı gıda gibi sanayi kollarına ait işletmelere ön tarafta yer verilmektedir.

Organize sanayi bölge müdürünün görev ve yetkileri

- Bölgenin genişletilmesi ve işletilmesi ile ilgili her türlü işleri yapmak.
- Bölge işlerinin yürütülmesi ile ilgili gerekli etüd, proje, şartname ve sözleşmeler ile yönetmelikler hazırlamak veya düzenlenenleri denetlemek.
- Aylık ve yıllık çalışma raporu ile aylık mizanları ve bilançoyu düzenleyerek yönetim kuruluna sunmak.
- Bölgede sanayicilere yapılmış veya yapılacak her türlü yatırımların satış koşulları ile taksitli arsa satış sözleşmesi hizmetlerinden yararlanma

sözleşmesi, su ve elektrik sözleşmesi gibi diğer sözleşme ve yürürlükteki yönetmeliklerin mevzuat hükümlerine göre yürütülüp yürütülmediğini denetlemek.

- Parsel satış fiyatlarını belirten itfa planını hazırlayarak yönetim kurulunun onayına sunmak.
- Bölgedeki parsellerin satışı için çaba harcamak ve satış programını yürütmek.

3.4. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Arazi Kullanım Standartları

Organize sanayi bölgelerinde yerleşim alanının sanayi parselleri, altyapı ve genel hizmet yapıları oluşturmaktadır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi I. Kısım ve II. Kısım adı ile iki bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgelerin arazi kullanım standartları Tablo 8'e görülmektedir.

Tablo 8: Tokat Organize Sanayi Bölgesi Arazi Kullanım Standartları

Arazi Kullanım Tipi	Alan m ²	%
Hizmet Binaları	32,423	0,005
Trafo Binaları	36,639	0,005
Otopark	7,077	0,001
Yeşil Alan ve Ağaçlandırılacak Alan	1,722,818	0,36
Heyelanlı Arsa	55,606	0,01
Yol Alanı	355,000	0,08
Sanayi Parselleri	2,575,530	0,54
T O P L A M	4,852,130	1,00

Kaynak: Tokat Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, Tokat, 1998.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde I. ve II. kısım toplam alan 4.852.130 m² olduğu tabloda görülmektedir. Organize Sanayi Bölgesi'nde uygulanan arazi kullanım standartları sanayi parsellerinin toplam alan içinde çok fazla bir yer kaplamadığını

göstermektedir. Arazinin engebeli olması, tabloda da görüldüğü gibi yeşil alan ve ağaçlandırılacak alan ile heyelanlı alan ile heyelanlı arsa alanından fazla olmasına neden olmuştur.

3.5. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluş Yerinin Değerlendirilmesi

Kuruluş yeri bakımından Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin değerlendirilmesi makro ölçekte (bölgesel) ve mikro ölçekte (şehirseld) olmak üzere iki şekilde yapmak gerekir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi, makro ölçekte değerlendirdiğimizde Tokat ili, Samsun, Çorum, Amasya, Yozgat gibi merkezleri birbirine bağlayan kara yolları ile çevrelenmiş bir yerleşim merkezidir. Demiryolu 30 km. uzağındaki Turhal ilçesinde bulunmaktadır. Demiryolu ile Samsun limanına ulaşım kolay olmaktadır. Bu özellikleri hammaddenin sağlanması ve pazarlamayı kolaylaştırıcı bir özellik taşımaktadır.

Tokat ilinin, işgücü potansiyelinde oldukça yüksektir. Şehir nüfusu, köyden kente göçlerin etkisiyle yükselmektedir. Aynı şekilde Gaziosmanpaşa Üniversitesinin yetiştirdiği vasıflı işgücü birikimi de bulunmaktadır. Bu da Tokat'ı Orta Karadeniz bölgesinde işgücü bakımından avantajlı bir şehir durumuna getirmiştir.

Karadeniz bölgesinde gelişme potansiyeline sahip iller arasında yer alan Tokat, yatırımların teşviki için uygun bir il özelliği taşımakta olup, bir organize sanayi bölgesi'nin amaçlarına hizmet edebilecek ekonomik ve sosyo-ekonomik faktörlere sahiptir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin yerini mikro ölçekte (şehirseld) incelediğimizde ilk akla gelen ulaşım olanaklarının varlığı olmaktadır. Şehrin 5 km. uzağında bulunması şehire ya da şehirden organize sanayi bölgesine olan ulaşımın aralıksız olarak sürdürülmesini sağlamaktadır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulduğu arazi üzerinde bir kaç küçük tepe bulunmaktadır. Arazinin meğiline rağmen alt yapı ve fabrika inşaatına elverişli bir yapıya sahiptir. İnşaat ve üretim safhalarında, sürekli ihtiyaç olan suyun sağlanması yeterli durumdadır. Tokat Organize Sanayi Bölgesi, alan itibariyle genişleme olanağına sahip değildir. Üniversite kampüsünün bulunduğu alan, organize sanayi bölgesinin genişleme olanağını ortadan kaldırmıştır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin bulunduğu yerin en önemli avantajlarından biri de sanayi çarşısının yakınında bulunmasıdır. Sanayi çarşısının organize sanayi bölgesine yakın olması işletmelerin sanayi çarşısında sürdürülen faaliyetlerden yararlanma olanağı arttırmaktadır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin şehirden uzak olması uzun yıllar çevre kirlenmesi yaratmayacak niteliktedir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş yeri makro açıdan Tokat ve Orta Karadeniz bölgesindeki sanayi potansiyeline bir katkı, mikro açıdan ise bölgeye yatırım yapacak sanayici için uygun bir üretim yeridir.

4. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN YATIRIMLARI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI

4.1. İç Yollar ve Yaya Kaldırımlar

Bölgenin tüm iç yolları yaklaşık 335.000 metrekaredir. Toplam alana oranı "8/100"dür.

4.2. Servis Yolları

Altyapı tesislerinin işletilmesi yönünden gerek derin kuyular ve su deposu, gerekse trafo ve dağıtım merkezlerindeki her türlü bakım onarım ve arızaların giderilmesi için servis yollarına ihtiyaç vardır. TOSB'de servis yolları inşaat aşamasındadır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesinde servis yollarının üst yapısı henüz ikmal edilmemiştir.

4.3. Alt ve Üst Geçitler

Alt ve üst geçitler bulunmamaktadır.

4.4. Otoparklar

Bölgedeki her kuruluş, kuracağı tesise arsası içinde yeteri kadar otopark sahası ayırmak zorundadır. Ayrıca Bölge Sosyal Tesislerinde ve iki ayrı kısımda yaklaşık 7000 m² açık otopark sahaları mevcuttur. İç yollarla birlikte bunların maliyeti ayrıca hesaplanmamıştır.

4.5. Demiryolu

Demiryolu bağlantısı bulunmamaktadır.

4.6. Tampon Alanlar

Ağır sanayi tesislerinin kurulacağı bir alan olarak planlanan Organize Sanayi Bölgeleri ile meskun sahalarda mutlaka tampon bölge bırakılması ve mümkün ise hava kirliliğini önleme açısından sözkonusu tampon bölgenin ağaçlandırılması gereklidir. Tokat Organize Sanayi bölgesinin Kuzey ve Güney sınırlarında tampon alan bulunmamasına rağmen doğu ve batı sınırında tampon bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler ağaçlandırılacaktır.

4.7. Su Sağlanması İle İlgili Tesisler

Tokat Organize Sanayi Bölgesinin su ihtiyacı dokuz adet derin kuyudan tamamen kendi imkanlarıyla karşılanmaktadır.

4.8. Enerji Sağlanması İle İlgili Tesisler

Bölgenin muhtelif yerlerinde yirmi adet trafo ve dağıtım merkezi bulunmaktadır.

4.9. Telefon

Organize Sanayi Bölgelerinde haberleşmenin günümüzde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Sanayi kuruluşlarının bulunduğu alanlarda haberleşme konusunun mutlaka önceden çözümlenmesi gerekmektedir. Tokat Organize Sanayi Bölgesi, PTT Müdürlüğü ile ortaklaşa olarak bölge içinde PTT Santral ve yeraltı telefon şebekesi gerçekleştirilmiştir. Kuruluşların tüm telefon, telex ve telefaks ihtiyaçları buradan karşılanmaktadır.

4.10. Sokak Aydınlatması

Bölgelerde cadde aydınlatmasına ihtiyaç görülmektedir. Çünkü bölgede yer alacak işletmeler kendi emniyeti ve reklamı için zaten bulunduğu parseli aydınlatacaktır. Ayrıca genel bir aydınlatma, bölgenin estetik görünümünde olumlu yönde etkileyecektir. OG.AG (Alçak Gerilim) şebekesi içinde bölgenin aydınlatılması proje kapsamında yapılacaktır.

4.11. Kanalizasyon

Organize Sanayi Bölgesinde altyapı tesislerinden kanalizasyon şebekesi tamamlanarak şehir kollektörüne bağlanmıştır.

Bölgedeki kuruluşlardan ön arıtma gerektirenler bu tesisleri kendi parselleri için yapacaktır. Atık sular arıtıldıktan sonra bölge şebekesinde verilecektir. Bölgenin genel pis su atığı şehir kollektörüne deşarj edilmektedir. Bu pis sular Tokat Belediyesi şehir arıtma tesisinde arıtılmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesinin coğrafi yapısı bölge içinde genel arıtma tesisine

imkan vermemektedir. Ancak bölgeden toplanan atık sular doğaya arıtılarak deşarj edilecektir.

4.12. Drenaj

Kanalizasyon şebekesi gibi her bölgenin yağmur suyu şebekesini de yapması gerekmektedir. Tokat Organize Sanayi Bölgesinde kanalizasyon şebekesinin % 80'i tamamlanmıştır. Geriye kalan kısım inşaat halindedir.

4.13. Merkezi Isıtma Şebekesi

Organize Sanayi Bölgesi engebeli arazi üzerine kurulmuştur. Bölgenin bu yapısı merkezi ısıtma şebekesine uygun değildir.

4.14. Akaryakıt Deposu ve Dağıtım Şebekesi

Bölgenin akaryakıt ihtiyacı için bir akaryakıt istasyonu bölge içinde yapılacaktır. Bölge müdürlüğünce işletilecektir. Bölgede akaryakıt ve patlayıcı maddelerle ilgili sanayi kuruluşlarının yatırımlarına izin verilmemektedir.

4.15. Finansman Kaynakları

Tokat Organize Sanayi Bölgesinin I. kısım altyapı tesisleri (yol, kanalizasyon, yağmur suyu, içme suyu, trafo v.s.) 1984 yılı birim fiyatlarıyla yıllara sari mukavele ile ihale edilmiş ve 227.889.023 TL'dir. İhale keşif bedeli ise 419.947.410 TL.'dir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi II. kısım altyapı tesisleri (yol, kanalizasyon, içme suyu, trafo, telefon...) 1992 yılı birim fiyatlarıyla yıllara sari mukavele ile ihale edilmiş ve 28.388.000.000 TL.'dir. İhale keşif bedeli ise 53.127.852.359 TL.'dir ve inşaat devam etmektedir.

Bölgenin OG.AG elektrik şebekesi ihalesi 1997 yılı birim fiyatlarıyla 146.056.205.417 TL.'dir. İnşaat devam etmektedir.

Haberleşme (telefon) tesisleri Telekom tarafından I. Kısım'da yapılmıştır. II. Kısım'da henüz böyle bir çalışma yoktur.

5. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN GENEL DURUMU

Tokat Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre; Tokat Organize Sanayi Bölgesinde 44 adet işletme üretim halinde bulunmaktadır. 79 işletme proje ve inşaat safhasında bulunmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesi'nde üretimde bulunan 44 işletmenin adı ve üretim konuları, istihdam durumları Tablo 11'de yer almaktadır.

Organize Sanayi Bölgesinin sunduğu hazır altyapı, geniş üretim alanı, piyasaya oranla ucuz ve taksitli arazi satışı Tokat kökenli olup, sermayi birikimi olan girişimciler için teşvik edici bir unsur olmuştur.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde dikey bütünleşme amacıyla üretim yapan işletmeler topluluğu yoktur. Yani organize sanayi bölgesinde birbirinden mal alım-satımı yapan bir işletmeler topluluğu oluşmamıştır. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ne yatırım yapan işletmeler sadece hazır altyapı ve ucuz arazi koşulları nedeni ile yatırım yapmışlardır.

5.1. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İşletmelerinin Sanayi Kollarına Göre Dağılımı

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde üretimde bulunan işletmeler sanayi koşullarına göre altı ayrı kola ayrılmaktadır. Bu işletmelerin sanayi kollarına göre dağılımı Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9: Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki İşletmelerin Sanayi Kollarına Göre Dağılımı

Arazi Kullanım Tipi	Üretimde Bulunan İşletme Sayısı	%
Tekstil-Giyim Sanayi	18	% 41
Orman Ürünleri Sanayi	8	% 18
Gıda Sanayi	6	% 13
Tarım Alet ve Makina San.	5	% 11
Kimya, Plastik ve Cam San.	4	% 9
İnşaat ve Toprak Sanayi	3	% 8
T O P L A M	44	1,00

Kaynak: Tokat Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, Tokat, 1998.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde işletmeler çoğunlukla küçük ölçeklidir. İşletmeler arasında dikey bütünleşme yoktur. Yani çevresine yan sanayi işletmeleri toplayacak işletmeler topluluğu yoktur.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde az da olsa yan sanayi SENA Tekstil A.Ş. tarafından oluşmaktadır. Organize sanayi bölgesinin en fazla istihdam kapasitesine sahip olan SENA Tekstil Fabrikası bir kaç küçük tekstil işletmesinin üretmiş olduğu yan ürünleri satın almaktadır. Bunun haricinde birbirine mal alımı-satımı yapan işletmeler yoktur.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin yarısına yakını tekstil ve giyim sanayiinde faaliyet göstermektedir. Tekstilde dünya piyasalarında söz sahibi olmamız Tokat'lı girişimcileri de etkileyerek tekstil üzerine işletme kurmalarını sağlamıştır. Tekstil üzerine devletin vermiş olduğu teşviklerden Tokat'lı girişimcilerde yararlanmıştır. Küresel dünyamızda oluşan krizler Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki tekstil sektörünü de olumsuz şekilde etkilemiştir. Bunun sonucunda bir çok tekstil fabrikası üretime ara vermek zorunda kalmıştır. Organize sanayi bölgesinde Türkiye çapında tek işletme SENA Tekstil olarak gözükmektedir. Bu işletme aynı zamanda Tokat sermayeli olmayıp organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren tek işletmedir.

1991 yılına kadar Tokat'ta tekstil ve konfeksiyon alanında yatırım olmamıştır. İlde ve organize sanayi bölgesinde ilk dokuma fabrikası olan SENA Tekstil kurulduğunda ildeki müteşebbisler tarafından yakın takibe alınmış, pazar sorununun olmadığı ve bu işletmenin gelir getiren bir yatırım sektörü olduğu görülünce özellikle son beş yıl içerisinde yapılan yatırımlar bu alanda yoğunlaşarak bir yatırım hamlesi başlamıştır.

Bugün organize sanayi bölgesindeki işletmelerin yarısına yakını tekstil ve konfeksiyon dalında faaliyet göstermektedir. Her ilin, bölgenin ekonomik gelişmesinde herhangi bir sektörün lokomotif görevi yaptığı düşünülürse ilimizin ekonomik gelişmesinde de tekstil ve konfeksiyon sektörü lokomotif sektör vazifesi görmektedir. Bunun sebebi ise SENA Tekstildir. Bu işletme Tokat'ta başarılı olamıyorsa belki de bugün tekstil sektöründe Tokat'ın adı duyulmayacaktı.

1991 yılında kurulan SENA Tekstil, 12 milyon mt./yıl dokuma ve boyama kapasiteli olup, 900 milyar nominal sermayeye sahiptir. Fabrikada 450 kişi çalışmaktadır. Bugün için 45.000 m²'lik bir kapalı sahaya sahiptir. Şirket bünyesindeki ana üretim bölümleri en son teknolojiyle üretim yapmaktadır.

Grubun ilk sanayi şirketi, SENA Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.'yi Törsan Tokat Örme Sanayi ve Ticaret A.Ş., Toteks Tekstil Sanayi ve Ticareti A.Ş. ve Sentafe Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. izlemiştir. Menpa Mensucat Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. üretim şirketlerinin mamullerinin pazarlaması fonksiyonunu üstlenmiş bulunmaktadır. Menpa Sigorta Aracılık Hizmetleri Limited Şirketi ise sigorta aracılık hizmetleri yapmak üzere kurulmuş bir hizmet şirkettir.

Organize sanayi bölgesi içerisinde orman ürünleri % 18'lik kısmı oluşturmaktadır. Bu faaliyet kolundaki işletmeler mobilya ve ahşap parke üzerinde üretim yapmaktadırlar. Karadeniz bölgesinin ormanlık bir alana sahip olması hammadde açısından bu iş üzerine üretim yapan işletmelere büyük avantaj sağlamaktadır. Mobilya üretiminin fazla olmasına rağmen bölgede bir sunta fabrikası

kurulmamıştır. Mobilya sanayisinin hammaddesini teşkil eden sunta Kayseri ve Ordu gibi illerden sağlanmaktadır. Oysaki aşırı kavak üretimi yapılan bir bölgede sunta fabrikasının kurulması en faydalı yatırımlardan biri olacaktır.

Gıda sanayi % 13'lük kısma sahip bulunmaktadır. Bu grup içerisinde un fabrikaları ağırlıktadır. Un fabrikaları ve şeker hammaddesinin fazlaca olduğu yörelerde, Bisküvi, Çikolata, Makarna gibi üretimler henüz kurulmamıştır.

Tarım alet ve makinaları sanayi % 11'lik kısmı oluşturmaktadır. Tokat ve çevresinin bir tarım bölgesi olması dolayısıyla bu gruptaki fabrikalar sadece tarım sektörüyle ilgili iş makinaları üreten işletmeler olmaktadır. Bölgede herhangi bir fabrika makinası imal eden işletme yer almamaktadır.

Organize sanayi bölgesinde kimya, plastik ve cam sanayi türünden işletmeler % 9'luk kısmı oluşturmaktadır. Kimya sanayiinde deterjan üretimi yapan bir adet işletme görülmektedir. Plastik sanayiinde PVC doğrama ve hortum imal eden işletmeler ile poşet imalatı yer almaktadır.

İnşaat ve toprak sanayi % 8'lik kısmı oluşturmaktadır. Toprak sanayi bakımından bölge bu alandaki üretime çok uygun gözükmektedir. Tuğla, kiremit ve çimento türü ürünlerin üretimi hammadde açısından bölgeye uygun üretim konuları olmaktadır. Bölge içerisinde şu anda inşaat malzemesi üreten işletmelerle birlikte mermer fabrikası yer almaktadır.

5.2. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İşletmelerinin Üretilen Malların Türlerine Göre Dağılımı

Tokat Organize Sanayi Bölgesindeki yatırımların hangi alanlarda, ne ölçüde yoğunlaştığı aşağıda görüldüğü gibidir.

Malın Niteliği	Toplam İçindeki Payı
Dayanısız Tüketim Malı	% 55
Dayanıklı Tüketim Malı	% 35
Yatırım ve Ara Malı	% 10

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde üretimde bulunan işletmelerin yarısından fazlası dayanısız tüketim malı üretmektedir. Dayanıklı tüketim malının en önemli bölümü mobilya sanayiinde yer almaktadır. Yatırım ve ara malı üretimi ziraat aletleri ve inşaat sektöründen oluşmaktadır.

5.3. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin İstihdam Durumu

Organize sanayi bölgesi müdürlüğünden alınan bilgiye göre; üretim halinde bulunan 44 işletmede toplam 1364 kişi istihdam edilmektedir. İnşaat ve proje safhasında olan işletmelerin tamamının faaliyete geçtiğini düşündüğümüzde toplam istihdam kapasitesinin 10.000 olacağı belirtilmiştir.

Bölgede şu anda faaliyet halindeki işletme 44 adettir. 1992 yılında faaliyete geçen organize sanayi bölgesinde şu anda yaratılan istihdamı düşündüğümüzde belirlenen istihdam kapasitesine ulaşması çok zaman alacaktır.

Organize sanayi bölgesi müdürlüğünden alınan bilgiye göre; istihdamın 1025 kişisi vasıfsız işçi, 275'i vasıflı işçi, 50'si usta teknisyen ve mühendisten oluşmaktadır.

Bölgedeki istihdam kapasitesini belirleyen en önemli etkenlerden biride, işletmelerin üretiminde kullandıkları teknolojinin türüdür. Sermaye yoğun teknoloji ile çalışan işletme sayısının fazlalığı istihdam kapasitesinin düşük kalmasına ve hedeflenen sayıya ulaşmamasına neden olmaktadır.

5.4. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki İşletmelerin Dikey Bütünleşme Durumu

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde dikey bütünleşme yoktur. Faaliyet halindeki işletmeler çoğunlukla küçük ölçekli işletmelerdir. Yatırımların büyüklüğü dikkate alındığında, çevresine yan sanayi kuruluşlarını toplayabilecek işletmeler yoktur. Aynı sanayi dalında çalışanlar arasında sürekli bir girdi-çıktı ilişkisi henüz yoktur. Bugün üretilenler ile bu ilişkinin kurulabilmesi güçtür.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde bugün büyük çapta bir fabrika yoktur. Beyaz eşya veya otomobil fabrikası gibi büyük çapta fabrikaların olması halinde yan sanayi doğabilmektedir. Böylelikle yeni istihdam kapasitesi sağlanır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde dikey bütünleşme olayı az da olsa SENA Tekstil A.Ş. tarafından görülmektedir. Bölgenin en büyük fabrikası olan SENA Tekstil ürünlerinin belli bir aşaması, çevresindeki ufak çaptaki tekstil firmalarınca üretilmektedir.

5.5. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin Yatırımları Teşviki

Organize sanayi bölgesi müdürlüğünden alınan bilgiye göre organize sanayi bölgesindeki işletmelerin yarısından fazlası ilk kez organize sanayi bvlgesinde kurulan işletmelerdir. Bunların arasında en büyük payı tekstil fabrikaları almaktadır. Diğer işletmeler daha önce kurulmuş bir işletmenin devamı niteliğinde olan işletmelerdir. Daha önce kurulmuş bir işletmelerin büyük çoğunluğu, sanayi çarşısında küçük esnaf ve zanaatkar olarak faaliyet gösterenlerdir. Bu şekilde ya da şehrin diğer kesimlerinde çalışanlar, organize sanayi bölgesinin ekonomik avantajlarını kullanabilmek amacıyla buraya yatırım yapmışlardır. Bu kuruluşların üretim konuları ise yaptıkları işin bir devamı ya da tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu işletmeler un fabrikaları, ahşap ve mobilya fabrikaları, tarım ve alet ve makinaları, soğuk hava depoları v.b. şekilde sıralanabilir. Daha önce aynı alanda üretim yapmakta olup, bölgede genişleme olanağı bulan Tokat dışı sermayeli olan tek firma SENA Tekstil olmaktadır. Dışarıda

oluşturulmuş sermayenin Tokat Organize Sanayi Bölgesinde yatırıma dönüştürülmesi gerek istihdam yaratması ve gerekse yeni iş alanlarının açılması bakımından Tokat ekonomisine ve sanayisine önemli bir katkı niteliğindedir.

5.6. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ne Olan Talep

Tokat Organize Sanayi Bölgesi iki kısımdan oluşmaktadır. I. kısım organize sanayi bölgesinin inşaat alanının 1992 yılında tamamlanmasıyla birlikte aynı yıl II. kısım organize sanayi bölgesinin altyapı çalışmalarına başlanmış ve 1998 yılında tamamlanarak işletmelere açılmıştır.

Organize sanayi bölgesi müdürlüğünden alınan bilgilere göre, sanayicilere arsalar 8 yılda 16 eşit taksitle satılmaktadır. Arsa satışlarında % 15 peşinat alınmakta ve faiz uygulanmamaktadır.

Bölgede üretimde bulunacak tüm kamu ve özel sektör işletmeleri, arsa satışından itibaren 12 ayda yatırıma başlayabilecek konuma gelmeleri gerekmektedir. Yatırımların üretime yönelik olması gerekmektedir.

Belirtilen bu şartlar, organize sanayi bölgesi'nde sanayicilerin yatırım yapmalarını avantajlı hale getirerek, bölgeye olan talebi arttırmıştır. Talebi arttıran diğer önemli nokta ise yatırımda bulunacak sanayicilerin altyapı sorununun bulunmamasıdır.

Tablo 10: Tokat Organize Sanayi Bölgesinde Yıllara Göre Üretime Başlayan İşletme Sayıları

Yıl	Bölgede Kurulan İşletme Sayısı
1991	7
1992	2
1993	8
1994	13
1995	2
1996	1
1997	7
1998	6

Kaynak: Tokat Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tokat, 1998.

Tablo 11: Tokat Organize Sanayi Bölgesinde Üretimde Bulunan İşletmeler

Sıra No	FİRMA İSMİ	(m ²) ALANI	ÜRETİM KONUSU	ÇALIŞAN İŞÇİ
1	Cansu Plastik San.Lt.Şt.	9,860	Plastik	2
2	Remzi Fener	7,017	Pres Kömür	13
3	Göлтаş Ltd.Şti.	2,793	Konfeksiyon	11
4	Tokat Has Un Ltd.	8,610	Un	18
5	İşçimen Tekstil	9,520	Dokuma-Tekstil	66
6	Espa Gıda Ltd.Şti.	7,177	Gıda	1
7	Nurun A.Ş.	8,253	Un	16
8	Yeşilırmak Un	8,394	Un	15
9	Emin Oyacıođlu	7,639	Gıda paketlenme	15
10	Törsan Örne San.	14,939	Çorap örme	132
11	G-M Tekstil San.	9,661	Dokuma-Tekstil	24
12	Mepesan A.Ş.	11,462	Soğuk Hava Deposu	3
13	Topçam Cam.San.A.Ş.	11,850	Isıcam	11
14	Hasözgen Tekstil	5,325	Yazma Gazlı Bez	30
15	Ölçücüođlu Tarım Mak.	6,046	Tarım Makinaları	3
16	Ümidim Tekstil San.	5,234	Dokuma-Tekstil	14
17	Romaş Mobilya San.	11,250	Mobilya	12
18	Keskin Tarım Mak.San.	5,977	Tarım Makinaları	17
19	Deniz Tarım Mak.San.	6,031	Tarım Makinaları	14

Kaynak: Tokat Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tokat, 1999.

Tablo 11/A: Tokat Organize Sanayi Bölgesinde Üretimde Bulunan İşletmeler

Sıra No	FİRMA İSMİ	(m ²) ALANI	ÜRETİM KONUSU	ÇALIŞAN İŞÇİ
20	Şahin Tarım Mak.San.	5,884	Tarım Makinaları	24
21	Sentafe Tekstil San.	5,909	Dokuma İpliği	25
22	Sentafe Tekstil San.	16,000	Dokuma İpliği	25
23	Şener Pano	4,967	Elektrik Panosu	17
24	Kavaklı Parke	5,422	Ahşap Parke	5
25	Kesici Tekstil San.	5,337	Yazma Gazlı Bez	36
26	Toleks Tekstil San.	12,063	Dokuma-Tekstil	25
27	Gümmü San.Tic.A.Ş.	15,803	Plastik Sanayi Hortumu	29
28	Yeşilırmak Parke San.	13,496	Ahşap Parke	32
29	Çuhadaroğlu Mobilya	7,574	Mobilya	9
30	Sena Tekstil San.A.Ş.	29,521	Dokuma Tekstil	436
31	Sena Tekstil San. A.Ş.	41,907	Dokuma Tekstil	20
32	Onix Mermer	36,700	Mermer İşletme	21
33	Hilal Kimya San.	7,928	Deterjan Üretimi	5
34	Faruk Atılğan	7,798	Mobilya	8
35	Sema Tekstil	7,434	Tekstil	5
36	Merve Tekstil	30,818	Dokuma-Tekstil	25
37	Timaş Tekstil	6,449	Dokuma-Tekstil	4
38	Best Tekstil	20,202	Dokuma-Tekstil	12
39	Ömer Mühendislik San.	8,412	PVC Pencere Doğrama	12
40	Ahmet Atik	5,010	Kuruyemiş İşl.Paket	8
41	Muteks San.Tic.Ltd.Şti.	5,915	Dokuma-Tekstil	5
42	Elif Nakış san.	4,500	Dokuma-Tekstil	5
43	Dimleks A.Ş.	67,566	İplik	20
44	Mustafa Polat	12,509	Karton Kutu İmalatı	5

Kaynak: Tokat Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tokat, 1999.

6. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN KAMU KURULUŞLARI İLE İLGİLİ İLİŞKİLERİ

Tokat Organize Sanayi Bölgesinin kamu kuruluşları ile olan ilişkileri 6 grupta toplanarak özetlenebilir.

6.1. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İle Bakanlık İlişkileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesinin projelerinin önemli bölümü, kuruluş

aşamasında olduğu gibi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından Organize Sanayi Bölgelerine sağlanan fonlar yönetmeliği çerçevesinde yürütülmektedir.

Söz konusu yönetmeliğin amacı; beş yıllık kalkınma ve yıllık icra planlarında ön görüldüğü istikamette ve Bakanlığın genel hizmet politikası çerçevesinde her yıl bütçe kanunu ile bakanlık bütçesine konulan ve yeniden ihdası uygun görülen fonların, etkin ve verimli bir biçimde kullanılmasını, idaresini, denetlemesini, yapılacak ödemelerin, verilecek kredilerin esaslarını ve fonlarla ilgili diğer hususları tayin ve tespit etmektir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi inşaatı için bugüne kadar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan alınan krediler ve Tokat Organize Sanayi Bölgesinin istihkak paylarının yıllara göre tutarları tabloda görülmektedir.

Tablo 12: Tokat Organize Sanayi Bölgesi İnşaatı İçin Sanayi ve Ticaret Bakanlığında Alınan Krediler İle Müteşebbis Teşekkül İştirak Payı (1987-1999)

Yıllar	Alınan Kredi	Oda İştirak Payı	Toplam Finansman (TL)
1987	300,000,000	3,000,000	303,000,000
1988	240,000,000	2,000,000	242,400,000
1989	393,000,000	4,000,000	397,000,000
1990	500,000,000	5,000,000	505,000,000
1991	-	-	-
1992	5,200,000,000	52,000,000	5,252,000,000
1993	6,000,000,000	60,000,000	6,060,000,000
1994	14,200,000,000	142,000,000	14,340,000,000
1995	28,380,000,000	284,000,000	28,660,000,000
1996	40,000,000,000	400,000,000	40,400,000,000
1997	136,000,000,000	1,360,000,000	137,360,000,000
1998	133,000,000,000	1,330,000,000	134,330,000,000
1999	463,428,000,000	4,630,000,000	468,000,000,000
TOPLAM	826,208,000,000	8,258,000,000	834,402,000,000

Tablodanda görüldüğü gibi bakanlıktan alınan toplam kredi 836.785.400.000 TL., oda iştirak payı ise 8.285.070.000 TL. olmuştur. Toplam finansmanda oda iştirak payı % 1 olmaktadır. Bu nedenle Bakanlık ile Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü arasında çok sıkı bir finansman ilişkisi bulunmaktadır.

Buna rağmen Tokat Organize Sanayi Bölgesi müdürlüğünden alınan bilgiye göre Halk Bankasından alınan bu kredilerin yetersiz olduğu belirtilmektedir. Müteşebbis teşekkül, katkı payını ödeyememesinden dolayı bakanlık katılımını dahi zor almaktadır. Ayrıca kredilerin geri ödenmesinde mali sıkıntılarla karşılaşmaktadır. 1999 yılında Sanayi Bakanlığı'na ödenmesi gereken kredi faiz tutarının 141 milyar TL. olduğu ve bu tutarın ödenemediği belirtilmektedir. Tokat Valiliği, Ticaret ve Sanayi Odası ve Belediyeden oluşan müteşebbis teşekkülün, inşaat için alınan krediyi Sanayi Bakanlığı'ndan beklemeleri yanlıştır. Bu kuruluşlar ortaklaşa hareket ederek başka finansman yolları bulabilirler. Örneğin Kalkınma ve Yatırım Bankasından kredi alabilirler.

Ülkemizde tamamlanamayacak kadar çok sayıda Organize Sanayi Bölgesi planlanmıştır. Her ilde planlandığı gibi bir çok ilçede OSB planlanmıştır. Bunların birçoğu politik amaçlıdır. Bu tip Organize Sanayi Bölgeleri yerine gelişme potansiyeline sahip bölgelerde Organize Sanayi Bölgeleri kurulmalıdır. Böylece bakanlığın bütçesi Organize Sanayi Bölgesi inşaatı için de yeterli olacaktır. Tokat Organize Sanayi Bölgesi II. Kısım halen devam etmekte iken ve boş parsel bulunmakta iken ilçeleri olan Turhal, Niksar, Erbaa, Zile Organize Sanayi Bölgelerine kesinlikle ihtiyaç yoktur. Planlanmış olan bu Organize Sanayi Bölgeleri için alınacak olan krediler kaynakların etkin kullanılmaması sonucunu doğuracaktır. O bölgelerdeki parseller boş kalacaktır. Bu krediler tamamlanmamış Tokat Organize Sanayi Bölgesi için kullanılmalıdır. O bölgelerdeki girişimcilerde Tokat Organize Sanayi Bölgesine yatırım yapabilirler. Ayrıca 1999 yılında getirilen bir yasaya göre, hazine arazisi bulunan yerlerde en az 10 kişi istihdam edecek yatırım projelerine bu araziler devlet tarafından karşılıksız verilmektedir. Çok maliyetli olan Organize Sanayi Bölgeler kurulması yerine özellikle ilçelerde bulunan girişimciler bu haktan yararlandırılmalıdır.

6.2. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ve DPT İlişkileri

Tablodan da görüldüğü üzere Organize Sanayi Bölgesi teşekkülünde müteşebbisin Organize Sanayi Bölgesine olan payının son derece düşük olması

nedeniyle DPT katılma payının arttırılması hususunda ısrarlı olmakta bu durum katılma payı düşük olan Organize Sanayi Bölgeleri için sıkıntılar yaratmaktadır.

Fonlar yönetmeliğın 36. maddesine göre müteşebbis teşekkül, yıllık yatırım programına tekabül eden Organize Sanayi Bölgesi kurma finansmanına katılma payını her mali yılın başında yıllık olarak bankanın mahalli şubesine “Organize Sanayi Kurma Fonu’na” yatırır. Müteşebbis teşekkül her yıl katılma payını yatırdıktan sonra krediden faydalanabilir denmektedir. Fonlar yönetmeliğının bu hükmünü yetine getirmeyen müteşebbis kredi kullanımında sıkıntılarla karşılaşabilmektedir.

6.3. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İle Belediye İlişkileri⁷¹

Tokat Organize Sanayi Bölgesi belediye hizmetlerinden ulaşım, atık su, çöp toplanmasında yararlanmaktadır. Ayrıca belediye müteşebbis teşekkülün bir üyesidir. Organize Sanayi Bölgesi içerisinde belirli parseller belediye için tahsis edilmiştir. Bu parseller belediyenin öngördüğü fiyattan girişimcilere satılmaktadır. Organize Sanayi Bölgesindeki işletmeler Çevre Temizlik Vergisinden muaf değildirler. Su tahakkuku belediyelerce değil Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğüne yapılmaktadır.

6.4. Tokat Organize Sanayi Bölgesi İle TEDAŞ İlişkileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesindeki kuruluşların, enerji ihtiyaçlarının karşılanması tamamen TEDAŞ’a aittir. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü’nün TEDAŞ’a aracılık faaliyeti yoktur. Bunun nedeni Kuruluşların elektrik faturalarının ödenememesindeki sorumluluğun doğrudan Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü’ne ait olması aracılık faaliyetinin olmamasına sebep olmuştur. Oysaki TEDAŞ’a aracılık hizmetini yapması Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğüne gelir sağlayabilir. TEDAŞ’tan satın aldığı enerjinin fiyatının üzerine belli bir kâr payı koyarak kuruluşlara satabilir.

6.5. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ile Arsa Ofisi İlişkileri

Arsaların aşırı fiyat artışlarını önlemek amacıyla tanzim alış ve satışları yapmak,

konut sanayi ve turizm bölgeleri ve kamu tesisleri için arazi ve arsa sağlamak üzere İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı kamu tüzel kişiliğine haiz ve döner sermayeli Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü sanayi için ihtiyaç duyduğu arazi ve arsaların kamulaştırma işlemlerini arsa ofisi eliyle yapmak zorundadır. Bu bakımdan kamulaştırma işlemleri nedeniyle Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü ile arsa ofisi arasında yakın bir ilişki doğmaktadır. Kamulaştırma işlemlerinin uzun sürmesi ve bürokratik formalitelerin çokluğu, karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Ancak yeni uygulamalarda Müteşebbis Teşekkül Başkanlığına istimlak yetkisi verildiğinden bu sorun giderilmiştir.

6.6. Tokat Organize Sanayi Bölgesi ile Üniversite ve Araştırma Kuruluşları İlişkileri

Tokat Sanayi Odası, Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü'nün kurucularından ve yöneticilerinden biridir. Bu bakımdan Sanayi Odasının ve Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü'nün üniversite ile olan ilişkilerini değerlendirirken konuyu sadece Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü değil, Üniversite Sanayi Odası arasında değerlendirmek daha doğru olur.

Sanayi Odası ile Üniversite ve Araştırma Kuruluşları arasındaki faaliyetleri şöyle sıralayabiliriz:

- Tokat sanayinin gelişmesi konularında üniversitelere ve çeşitli araştırma kuruluşlarına araştırmalar yaptırılmaktadır.
- Üniversite ile işbirliği yapılarak Seminer, Konferans, Sempozyumlar düzenlenmektedir.
- Sanayi Odası, çıkardığı dergi ve bültenlerde akademik kişilerin araştırmalarına yer vermektedir.

- Araştırmacılara firmalarla ilişkiler konusunda her türlü yardım ve destek sağlanmaktadır.
- Tokat ve Tokat sanayini tanıtıcı yayınlar, kataloglar basılmaktadır.

7. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN EKONOMİK BÜYÜKLÜKLERİ

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde tamamlanarak üretime başlamış 44 adet işletme bulunmaktadır. Yeni faaliyete geçmelerine rağmen bu işletmelerin birçoğu üretimini durdurmuştur. Üretim halinde olan işletmeler ise tam kapasite ile çalışmamaktadırlar. Organize Sanayi Bölgesi'ndeki kuruluşların sanayi kollarına göre dağılımında Tekstil ve Giyim Sanayi 18 işletme ile başta gelmektedir. Bunu Orman Ürünleri Sanayi, Gıda Sanayi, Tarım Alet ve Makinaları Sanayi ile İnşaat ve Toprak Sanayiindeki işletmeler izlemektedir.

Organize Sanayi Bölgesinde büyük sermayeli işletmeler Tekstil ve Giyim Sanayiinde faaliyet göstermektedirler. Bu kuruluşların başında SENA Tekstil A.Ş. ve grubu gelmektedir. 1991 yılında kurulan SENA Tekstil, 12 milyon mt./yıl dokuma ve boyama kapasiteli olup, 900 milyar nominal sermayeye sahiptir. Fabrikada 450 kişi çalışmaktadır. SENA Tekstil A.Ş.'yi TÖRSAN A.Ş., TOTEKS Tekstil A.Ş. ve SENTAFE Tekstil A.Ş. izlemektedir. Bu kuruluşların toplam ekonomik büyüklükleri Organize Sanayi Bölgesinin yaklaşık % 90'ını oluşturmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesinde tam olarak faaliyette bulunan 21 işletmenin 1997 yılı ekonomik büyüklükleri şu şekilde gerçekleşmiştir. Faaliyet halindeki işletmelerin toplam ciroları 11 trilyon TL.'dir. Kârları toplamı 1,3 trilyon TL., çalışan sayısı 1364 kişidir. Tokat ili içerisinde 218 kamu ve özel sektör işletmesi yer almaktadır. Bu 218 işletme içerisinde Organize Sanayi Bölgesinde bulunan 44 işletme de yer almaktadır. Organize Sanayi Bölgesinde yer alan işletmelerin ciroları tutarı, kârları ve istihdamı Tokat ili içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak bu değerleri başka organize sanayi bölgeleri ile karşılaştırdığımızda Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin çok geri kaldığını görebiliriz.

Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet halindeki işletmelerin 1997 yılı verilerine göre toplam ciroları 154 trilyon TL. kârları toplamı 13.5 trilyon TL. ve çalışan sayısı ise 19.000 kişidir. Bu değerler Eskişehir ilinde sanayi faaliyette bulunan işletmelerin tamamı için verildiğinde ciroları toplamı 314 trilyon TL., kârları toplamı 46.3 trilyon TL. ve çalışan sayısı ise 27.384 kişi olmaktadır. Bu rakamlara bakıldığında Eskişehir ilindeki sanayi kuruluşlarının büyük bir kısmının Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet halinde olduğunu söyleyebiliriz.

Oysaki Tokat Organize Sanayi Bölgesinde yüksek ciroya sahip işletmeler çok azdır. Tokat ili içerisinde faaliyet halindeki büyük işletmelerin birçoğu Organize Sanayi Bölgesi dışında faaliyet göstermektedir. Organize Sanayi Bölgesine fazla sayıda talep olmamıştır. Şu anda birçok parsel boş durumda beklemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tokat Organize Sanayi Bölgesinin son durumu ile ilgili olarak, Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğüne ve faaliyet halindeki işletmelerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda Organize Sanayi Bölgesi'nin öncelikli sorunu, yapımı devam eden alt yapı yatırımlarının gecikmesi olmaktadır. Bunun yanında yönetim organizasyon sorunları, mali sorunlar ve teknik sorunlar yer almaktadır. Birçok işletme parsel satın almış olmasına rağmen altyapısı tamamlanamadığından fabrika inşaatına başlayamamaktadır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesinin başlıca sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerini 4 grupta ele alarak incelemek mümkündür. Bunlar:

1.1. Altyapı Sorunları ve Çözüm Önerileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin sorunları en başta altyapı sorunları olarak göze çarpmaktadır. Bu sorunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Tokat II. Kısım Organize Sanayi Bölgesinde birçok işletme faaliyet halinde iken içmesuyu şebekesi, kanalizasyon ve yağmursuyu şebekeleri tamamlanmamıştır. Bu inşaatların tamamlanması bölgeye olan talebi arttıracığı gibi mevcut işletmelerinde üretim yapmalarını kolaylaştıracaktır.
- Organize Sanayi Bölgesi'nde merkezi ısıtma şebekesi bulunmamaktadır.

Bölgeye merkezi ısıtma şebekesinin kurulması, ekonomik açıdan faydalı olacaktır. Bu nedenle en kısa zamanda kurulması gerekmektedir.

- Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde henüz bir banka şubesi bulunmamaktadır. Kısa zamanda kurulması gerekmektedir. Ayrıca postaneninde açılması gerekmektedir.

- Atıksu arıtma tesisi tamamlanmalıdır.

- TSE hizmetleri Çorum Organize Sanayi Bölgesi'nden sağlanmaktadır. Bölgede TSE kuruluşu yoktur. Kurulması gerekmektedir.

Altyapı tesisleri dışında olan, Banka, Postane, Kütüphane, Kreş, Spor Salonları v.b. gibi sosyal tesislerin inşaatı için Sanayi Bakanlığı kredi vermemektedir. Bu tesislerin yapımı müteşebbis teşekkülün başka finansman kaynakları bulmasıyla gerçekleştirilebilir. Ayrıca kuruluşların biraraya gelerek kendi imkanlarıyla da bu tesisler yapılabilir.

1.2. Yönetim, Organizasyon ile Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Müteşebbis teşekkül Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmaktadır. Fonlar yönetmeliğinin 31. maddesine göre Organize Sanayi Bölgeleri müteşebbis heyetinde de aşağıdaki kuruluşlar yer alabilmektedir:

- Özel İdareler
- Sanayi Odaları
- Sanayi ve Ticaret Odaları
- Belediyeler

Yukarıda sayılan kuruluşların amaçları farklı olduğundan teşekkül eden müteşebbis heyet bünyesinde ve dolayısıyla Organize Sanayi Bölgesi yönetiminde

zaman içerisinde yönetim ve organizasyon sorunları ile karşılaşmaktadır. Öyleki sanayi işletmeleri temsilcilerinden oluşan sanayi odasınınca yönetilmesi gereken bölge müdürlükleri, sanayi ile ilgisi olmayan, sanayi problemlerini bilmeyen kişi ve kuruluşlarca yönetilir hale gelmektedir. Bunun temel nedeni organize sanayi bölgeleri ile ilgili bir kuruluş kanunun bulunmamasıdır. Bu sorunların çözümü için 1993 yılında bir kanun tasarısı hazırlanmış ve bu tasarı günümüzde kabul edilme aşamasındadır.

Bir başka yönetim organizasyon sorunu da organize sanayi bölge müdürlüklerinin tüzel kişilikleri ile ilgilidir. Adı geçen kuruluşların tüzel kişilikleri yoktur. Müteşebbis heyeti oluşturan kuruluşların çatısı altında tüzel kişiliği olmayan (iktisadi bir işletme olarak) faaliyet göstermektedirler. Hukuki olarak adi ortaklık şeklinde kuruluşlar olarak tarif edebiliriz.

1.3. Mali Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü'nün temel gelir kaynakları üyelere sağlanan aidatlar, su gibi hizmetler karşılığında alınan bedellerdir. Organize sanayi bölgesi müdürlüğü'nün kaynaklarını arttırmak için elektrik dağıtımında TEDAŞ'a aracılık etmesi düşünülmelidir.

Diğer bir sorunda iflas eden firmalardan Bölge Müdürlüğü alacaklarının (sağlanan hizmetlerden doğan) tahsilinde doğmaktadır. Şöyleki amme alacakları kanununa göre vergi, sigorta primleri, icra iflas yasasına göre öncelikli alacaklar arasında yer almaktadır. Aynı şekilde TEDAŞ'ın doğrudan doğruya sanayi kuruluşuna sattığı enerjiden doğan alacak o kuruluşun iflası halinde öncelikli alacak olarak işlem görürken aynı enerjiyi organize sanayi müdürlüğü sattığı takdirde doğan alacak öncelikli alacaklar arasında değil normal alacaklar arasında yer almaktadır. Bu çelişkinde temel nedeni organize bölge faaliyetlerini düzenleyen kapsamlı bir yasanın olmamasıdır.

1.4. Teknik Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Organize Sanayi Müdürlüğü'nce karşılaşılan teknik sorunların başında arazi

istimlakı ile ilgili olanlar başta gelmektedir. Arsa ve arazi istimlakının arsa ofisi ile yürütülmesi zaman ve kaynak israfına yol açmaktadır. Bu sorunu çözmek üzere uygulamada bazı il özel idarelerinin müteşebbis heyette yer almakta olduğu görülmektedir. Sadece istimlak işlemlerini kısa bir süre içerisinde tamamlamak üzere il özel idarelerinin kurucu heyette yer almaları başlangıçta arsa ofisinden kurtulmak için geliştirilen pratik bir yol olarak görülmekle birlikte daha sonraki aşamalarda bölge yönetiminde sanayicilerle bürokratlar arasında yeni sorunların doğmasına yol açtığı da görülmektedir

2. TOKAT ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDEKİ İŞLETMELERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmeler küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Ülkemizdeki KOBİ'lerin sorunları Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin sorunlarını içermektedir. Ülkemizde küçük ve orta boy işletmeler ekonomimiz içinde sayısal bazda gösterdikleri yoğunluk ve istihdama sağladıkları katkılar nedeni ile sanayide itici güç rolünü oynamaktadırlar. Ancak bu önemli rollerine rağmen hak ettikleri ve ihtiyaç duydukları desteği alamamışlardır.

Ülkemizdeki işletmelerin % 98'ini oluşturan KOBİ'ler Gümrük Birliğindeki yarışa dünyanın diğer ülkelerindeki KOBİ'lerle eşit şartlarda girememektedirler. KOBİ'ler Avrupa Birliği pazarındaki yarışa, kullanılan teknoloji, finansal altyapı, bürokrasi, dış pazar imajı, uluslararası ilişkiler, kredi maliyetleri, ekonomik ölçek faktörleri ve rekabet şartları açısından eşit olarak girememektedir.⁴⁰

Öncelikle; sosyal, ekonomik, siyasal ve yasal koşullar ile rekabet unsuru, teknolojik gelişim, bölgesel farklılıklar gibi faktörlere bağlı olarak kendi kontrolleri dışında oluşan şartlardan fazlası ile etkilenmektedirler. Ayrıca ağırlıklı olarak öz kaynakları ile faaliyetlerini sürdürürken, finansal sorunlar, girdi teminindeki dar boğazlar, üretimde kalite ve standart sorunları, pazarlamadaki yetersizlikleri, kalifiye

⁴⁰TES-AR, Özel ve Devlet Destekli Küçük Sanayi Siteleri Sorunlar ve Gelişme Perspektifleri, (Ankara: 1997), s.32.

eleman teminindeki güçlükler, danışmanlık hizmetlerine kolay erişememe ve bürokrasi gibi bir çok işletme içi sorunlarla karşı karşıyadırlar.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletme sahiplerince yüz yüze görüşme sonucunda bir kısım sorunlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Belirtilen bu sorunlar, ülke genelindeki küçük işletmelerin sorunlarından farksızdır. Bu sorunlar genel başlıklarla şunlar olmaktadır.

2.1. Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin sorunlarının başında finansman sorunu gelmektedir. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin bir çoğu faaliyetlerine yeni başlamış işletmelerdir. Bir çok işletme üretime hazır hale geldiği halde yeterli kredi imkanlarının olmamasından dolayı üretime başlayamamaktadır.

Ülkemizdeki tüm işletmelerin % 99'u KOBİ işletmeleridir. Bu işletmelerin toplam istihdam içindeki payı % 53 ve üretimde yaratılan toplam katma değer içindeki payı ise % 38'dir. Ekonomi içinde bu denli ağırlığa ve öneme sahip küçük ve orta boy işletmelerimizin finansal sistem tarafından sağlanan kredilerden elde ettiği pay ise ne yazık ki % 4 civarında kalmaktadır. Bu oran ABD'de % 42.7, Japonya'da % 50, Güney Kore'de % 47, Singapur'da % 27 ve Hindistan'da % 15.3'dür. Görüldüğü gibi finansal sistemin sağladığı kredi imkanlarından en az faydalanan KOBİ'ler Türkiye'deki işletmelerdir. Bu nedenle denilebilirki, ülkemizde finansal sistem mevcut yapısı ile KOBİ'lerin aleyhine işlemektedir.⁴¹

Banka kredi faizlerinin çok yüksek olması ve alınmak istenen kredi miktarının yaklaşık iki katı tutarında bankaca ipotek istenmesinden dolayı kredi sağlanamamaktadır.

⁴¹Halil SARIASLAN, *Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları, Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi*, (Birinci Basım, Ankara: TOBB, 1994), s.43.

Ülkemizde esnaf, sanatkar ya da küçük ölçekli işletmeler için kurulmuş olan Halk Bankası'nın küçük ve orta ölçekli işletmelere vermiş olduğu kredi yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle kurulması beklenen Esnaf Sanatkarlar Bankasının bir an önce kurulması gerekmektedir.⁴²

KOBİ'lere yönelik teşvik uygulamalarında acil destek kapsamındaki iller öncelikli olarak fondan kredi tahsis edebilmektedirler.⁴³

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmeler teşviklerden yeterince yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Giresun, Ordu, Sivas gibi illerin bu destek kapsamında yer almalarına rağmen Tokat acil destek kapsamı dışında tutulmuştur. Bu durum Tokat'lı girişimcilerin iş kurma isteklerini azaltmıştır.

Teşviklerin tabana yayılması, küçük iş yerlerinin korunması ve bu işletmelerin rekabet edebilecek düzeye gelmesi sağlanmalıdır. Teşvikler küçük sanayiciye daha fazla açıklayıcı biçimde anlatılıp, cazip tarafları gösterilip, küçük sanayicilerin yararlanmasına yardımcı olunmalıdır.

Uzun vadeli bir çözüm yolu olarak, İMKB'da hisse senetlerinin kote edilmesi mümkün olmayan, tüm Anadolu'ya yayılmış olan KOBİ'lere uygun koşullarda kaynak sağlanması, sermayenin tabana yayılması ve tasarrufların üretim kesimine plase edilmesi için Bölgesel Menkul Kıymetler Borsalarının kurulmasıdır.⁴⁴

KOBİ'lerin Anonim Şirket statüsünde kurulması teşvik edilerek ikincil borsalar yolu ile sermaye piyasalarına girmeleri sağlanmalıdır.

Ekonominin gelişme potansiyeli en yüksek olan sürükleyici sektörü imalat sanayidir. İmalat sanayinin bu önemini gözönünde tutarak, modern teknolojiye

⁴²Ömer GÜCELİOĞLU, *Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri*, (Birinci Basım, Ankara: TES-AR, 1994), s.97.

⁴³*Yatırımlarda Devlet...*, s.67.

⁴⁴ASOMEDYA, Mart, 1998, s.32.

geçmelerini sağlamak üzere leasing, alacaklarının tahsilindeki güçlükleri aşmak içinde factoring yöntemi kullanılabilir. Ayrıca, bu işletmelerin ihtiyacı olan nakdi ve gayri nakdi kredilerde istenilen teminat koşullarının KOBİ'leri zorlaması nedeni ile, kredi garanti fonu uygulamasından yararlanmak mümkündür.⁴⁵

2.2. Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin bir başka sorunu ise pazarlama konusunda yaşanmaktadır. İşletmeler ürünlerini satmak için yeterli pazar imkanları bulamamakta, zaman zaman fiyat düşürme ve ürettikleri malları zararına satma durumunda kalmaktadırlar.

Ayrıca hammaddenin tekel durumunda olması işletmelerin maliyetlerini artırmakta bu da haksız rekabete yol açmaktadır.

Küreselleşme sürecinde dünyanın herhangi bir noktasından üretilen bir malın dünyanın bir başka noktasında pazar bulması mümkün hale gelmiş iken, işletmelerin kurumsallaşamamış olmaları bu olanaklardan yararlanamamalarına neden olmaktadır. İşletme yönetiminin tek kişinin yetkisinden çıkartılarak, yetkinin dağıtılması gerekmektedir. KOBİ'ler, kurumsallaşarak ihracat olanaklarını artırabilir, pazar çeşitlenmesine gidebilir ve riskin düşürülmesini sağlayabilir.⁴⁶

KOBİ'lerin yenilik içeren ve uluslararası piyasalarda geleceği olan mamulleri ile kaliteli ve dünya standartlarına uygun mal ihraç etmeleri teşvik edilmektedir. Bu amaçla; KOBİ'lerin ihracatta başarılı olabilmeleri için işletme düzeyinde veya aynı sektörde faaliyet gösteren başka işletmelerle birleşerek, gerekli örgütleri oluşturmaları gereklidir.

Aynı sektörde ve aynı bölgede faaliyet gösteren KOBİ'lerin "Sektörel Dış Ticaret

⁴⁵TOSYÖV, *Kobi'lerin Finansman Sorunları, Aylık Yuvarlak Masa Toplantısı*, (Ankara: 1995), s.38.

⁴⁶Tokat İl Raporu, (Ankara: Vakıfbank, 1998), s.8.

Şirketleri” veya “Bölgesel Dış Ticaret Şirketleri” olarak birleşmelerinin desteklenmesi, dış ticaretimizin gelişmesi ve döviz girdilerinin artırılması bakımından önemlidir.

İşletme sahiplerinin iş yerlerinden ayrılma ya da pazarlama konusunda uzman eleman istihdam etme olanağı yoktur. Bu yüzden pazar araştırma merkezlerinin etkinliklerinin artırılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

2.3. Makine ve Teçhizatın Bakımı Sorunu ve Çözüm Önerileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesi işletmelerinin sorunlarından biride makine ve teçhizatın bakımı sorunu olmaktadır. İşletmeler sınırlı sermaye ile işe başlama durumunda oldukları için yeni ve pahalı teknolojileri seçememekte, daha ucuz makine ve teçhizatla işe başlamak zorunda kalmaktadırlar.

Organize Sanayi Bölgesi’ndeki işletmeler, yüksek kredi maliyetleri nedeni ile yeni yatırımlara gidemediklerini, eski ve fazla enerji sarfeden, düşük verimli makinalar ile çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Ayrıca makinaların tamir ve bakımlarında zorluklarla karşılaştıklarını belirtmektedirler.

Yedek parça temininde zorluklarla karşılaşmaktadır. Makinaların yenilenme ve modernleştirilmesi için yurt dışına gönderilme ve geri getirmede büyük sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bu konularda kolaylık sağlanmalıdır.

2.4. Kalifiye Eleman Sağlanması Konusundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Tokat Organize Sanayi Bölgesi’nde faaliyet gösteren işletmelerin önemli sorunlarından biriside, kalifiye eleman sağlanması konusunda görülmektedir. Nitelikli elemanların ücret seviyelerinin yüksek olmasından dolayı, nitelikli işgücü istihdam edilememektedir. Bu nedenle ilk öğretimini tamamladıktan sonra çalışmaya başlayan gençleri, çıraklıktan yetiştirerek, kalifiye eleman ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar.

Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA) ile Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nün de katılımıyla mesleki eğitim konusundaki faaliyetler artırılmalıdır. Tokat ilinde Mesleki Eğitim ve Teknoloji Merkezi (METEM) kurulmalıdır.

Eğitilmeye ihtiyacı olan personele sahip işletmeler, personelin belirli programlara katılarak eğitilmesini istemektedirler. Her türlü eğitimin karşılıksız olması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu sorun seminerlere katılarak veya uzman danışman tarafından iş başında pratik olarak eğitilmesi ile çözülebilir. Belli konularda uygulamaya dönük hazırlanmış kitap ve broşürler temin edilebilir.

KOBİ'lere yardım amaçlı kuruluşlardan yararlanılmamaktadır. KOSGEB, İGEME, MPM, Ticaret ve Sanayi Odaları, TOSYÖV gibi kuruluşların faaliyetlerinden işletmeler yeterince yararlanamamaktadırlar. Bu kuruluşlar çok iyi amaçlarla kurulmalarına rağmen yeterince tanıtım yapamamaktadırlar. KOBİ'lere yönelik yazılı ve görsel yayınlar, panel, seminer ve yüzyüze görüşmelerle tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, bu konudaki devlet desteklerinden küçük ve orta ölçekli işletmeler haberdar edilmelidir.

Çıraklık sistemine dayalı meslek eğitimi alanında TESK bünyesinde esnaf-sanatkar işletmeleri için başlatılan ve sürdürülen çalışmalar, başka meslek kuruluşları içinde örnek olabilir. Bu alanda oluşan Devlet-TESK dayanışmasının tüm meslek kuruluşlarına yansıtılabilmesi ve sanayi, ticaret, tarım ve hizmet sektörlerinin ikili meslek eğitimi sistemine aynı şekilde benimsemeleri meslek eğitimine büyük bir hız kazandırabilir.⁴⁷

2.5. Diğer Sorunlar

- Ekonomimiz için olduğu gibi, Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerinde en önemli sorunu enflasyondur. Girdi fiyatlarındaki artışlar ve artışları

⁴⁷ASOMEDYA, Nisan, 1998, s.33.

satış fiyatına yansıtamamak işletmeleri rekabete zayıf hale getirip, iç ve dış piyasada pazar kaybetmelerine neden olmaktadır.

- Önemli bir sorunda işçi ücretlerindeki dengesiz yükselişlerdir. Devletin işçi ücretlerinden aldığı vergi, SSK primleri, fonlar gibi giderlerin oranlarının çok yüksek olması işletme sahiplerinin sıkıntılarını arttırmaktadır.

- İşletmeler düşük kapasitede çalışmaktadırlar. Buna en önemli neden talep yetersizliği olmaktadır. Düşük kapasite çalışmanın diğer nedenleri, finansal sorunlar ve nitelikli eleman sağlayamama izlemektedir. Hammadde alımlarında ödemelerin peşin olması ve çok yüksek fiyat uygulanması işletmeleri daha kalitesiz hammadde alımına itmektedir.

- Bir çok işletmenin kalite belgesinin olmaması KOBİ'lerin standartlaşma biçiminin yeterince yaygınlaşmadığını göstermektedir. Bu nedenle işletmelerin ulusal ve uluslararası kalite belgelerine sahip olmalarının getireceği avantajlar anlatılmalı, bu konudaki devlet desteklerinden küçük ve orta ölçekli işletmeler haberdar edilmelidir.

- Danışmanlık sisteminin kamu desteği ile yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi için KOSGEB faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak kısıtlı bütçe ile kaynaklarını ve organizasyonu beklenen etkinlikle gerçekleştirememektedir. KOSGEB ve benzeri kuruluşların öncelikle bütçe olanakları ile geliştirilmesi gerekmektedir.

- Bilgi sistemlerinin, işletmelere en rasyonel ve en kısa sürede erişimini sağlamak için, öncelikle organize sanayi bölgelerinin bulunduğu alanlarda TEKNOKENT'ler kurulmalı ve bu teknokentler, her türlü sistemi donatımı yanında sosyal donatıya da içermelidir. Üniversite, araştırma kuruluşları, endüstriyel birimlerle donatılacak olan teknokentler kentsel hizmetlerin tümünü de içermelidirler.⁴⁸

⁴⁸TES-AR, Türkiye'de Esnaf-Sanatkar ve KOBİ'leri Temsil Eden Meslek Kuruluşları İçin Yeni Bir Görevi Örgütlenmiş Danışmanlık Hizmetleri, (Ankara: 1998), s.19.

- KOBİ'lere verilecek en önemli destek her türlü maddi desteğin ötesinde; makro ekonomik istikrarın sağlanması olacaktır. Siyasi istikrar çerçevesinde, ekonomik istikrarın sağlanması, serbest piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurallarıyla yerleştirilmesi, ekonomimizin temel taşları olan KOBİ'lerin rahatlıkla gelişebileceği bir ortamın oluşturulması demektir.

SONUÇ

Organize sanayi bölgeleri, bölgesel dengeli kalkınmayı sağlamak, sanayiye geliştirmek ve işletmelerin plansız bir şekilde kurulması sonucu çevreye yaptığı olumsuzlukları önlemek amacıyla geliştirilmiş olup, bir teşvik sistemi olarak uygulanmaktadır.

Organize sanayi bölgeleri sanayi işletmelerinin bir çok ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap vermektedir. Sanayi işletmelerinin ayrı ayrı gerçekleştirmeleri mümkün olmayan müşterek ihtiyaçları olan çıraklık okulu, ölçü ve test laboratuvarları, spor tesisleri gibi sosyal tesisler ekonomik olarak gerçekleştirilmektedir. Sanayi işletmelerinin bir araya gelmesi sonucu yardımlaşma, bilgi ve teknoloji alışverişi imkanı sağlanmaktadır. Altyapının hazır olması sanayi işletmelerinin üretime başlama süresini azaltmaktadır.

Organize sanayi bölgeleri ülkenin sanayi politikalarının uygulanmasında da yardımcı olmaktadır. Bölgelerin nüfus ve yerleşme sorunları kontrol altına alınmaktadır. Bölgelerin istenilenden fazla büyümesini önlemek veya büyümesi istenilen bölgelere yatırımları kaydırmak konusunda önemli rol oynamakta ve bölgeler arası dengeli kalkınmanın sağlanmasında etkili olmaktadır.

Ülkemizde 40 yıla yakın süredir uygulanmakta olan organize sanayi bölgeleri dengeli bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmak için özel sektör yatırımlarının belirli bölgelere yönlendirilmesi veya mevcut yatırımların desteklenerek teşvik edilmesi için mali teşviklerin yanında fiziki bir düzenleme aracı olarak benimsenmiştir.

Ülkemizde organize sanayi bölgesi ile ilgili plan dönemlerinde yapılan tanımlarda, organize sanayi bölgesindeki işletmelerin birbirleri ile işbirliği halinde üretim yapan işletmeler olması gerektiği belirtilmiştir. Bir başka deyişle, işletmeler aynı üretim dalında faaliyette bulunmalı veya ürettikleri birbirlerinin yan ürünü olmalıdır. Bugüne kadarki uygulamalarda, özellikle talebin az olduğu organize sanayi bölgelerinde, sanayi tesislerinin işbirliği ve uyum halinde üretim yapmaları hedefine

ulaşılamadığı görülmüştür. Yani ihtisaslaşmış organize sanayi bölgeleri oluşturulamamıştır.

Bölgeler itibariyle organize sanayi bölgelerinin doluluk oranları dikkate alındığında; Marmara Bölgesi % 84, Doğu Anadolu Bölgesinin % 74, İç Anadolu Bölgesinin % 68, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin % 57, Ege Bölgesinin % 54, Karadeniz Bölgesinin % 51 ve Akdeniz Bölgesinin % 34'lük değerlere sahip olduğu görülmüştür.

Faaliyete geçmiş birçok organize sanayi bölgesinde çok sayıda parsel boş bulunmaktadır. Her il için organize sanayi bölgesi anlayışı yerine, ihtiyaç veya talep esasına göre, sanayileşme potansiyeline sahip yerlerde organize sanayi bölgeleri kurulmalıdır.

Organize sanayi bölgelerinin bölgesel dengesizliği gidermedeki önemi çok büyüktür. Kurulduğu yöreyi ekonomik ve sosyal yönden canlandırması beklenir. Bu durum ilgili yörenin konumunun yeterli olduğu durumlarda çoğunlukla gerçekleşmiş durumdadır. Ancak, konumu itibariyle ilgili yörenin büyük tüketim merkezlerine uzak olması, ulaşım olanaklarının güçlüğü, ağır iklim koşulları gibi nedenlerden dolayı bazı bölgelerde bu beklentilerin gerçekleşmediği görülmektedir. Boş ve atıl durumda olan Kars Organize Sanayi Bölgesi buna örnek olarak verilebilir.

Maliyeti çok yüksek olan organize sanayi bölgesi yatırımlarına kamu kaynaklarından yeterli miktarda fon aktarılmadığından organize sanayi bölgelerinin hizmete sunulması 5-10 yıl gibi uzun zaman almaktadır. Her il için organize sanayi bölgesi kurulması yaklaşımıyla gerçekleştirilemeyecek kadar organize sanayi bölgesi kararnamesi çıkarılmıştır. Organize sanayi bölgelerinin 1999 yılına kadar 41 tanesi bitirilerek sanayicilerin hizmetine sunulmuştur. 113 tanesi inşaat aşamasında, 24 adet organize sanayi bölgesi ise kamulaştırmadır. Bunun yanında 59 adet organize sanayi bölgesi proje aşamasındadır. 1998 yılı fiyatlarıyla bir hektarlık alanın inşaat maliyeti yaklaşık 6.7 milyar TL. olarak kabul edilmektedir. İnşaatı devam eden projeler için 255 Trilyon TL. hacminde bir yatırımın gerektiği belirtilmiştir.

1987 yılında organize sanayi bölgeleri bölgelerin gelişmişlik düzeyine göre dört ayrı bölgeye ayrılmıştır. Azgelişmiş bölgelerde bakanlık katılım payı yüksek tutularak kredilerin geri dönüş süreleri uzatılmıştır. En son 1997 tarihinde tekrar düzenlenen bu teşvik oranlarına baktığımızda normal yörelerdeki sanayi kuşakları ile kalkınmada öncelikli yöreler arasında fazla bir farklılık olmadığı gözükmemektedir. Bu sistem yatırımcıyı, kalkınmada öncelikli illere çekecek kadar cazip olamamaktadır. Bu nedenle kalkınmada öncelikli yörelerde organize sanayi bölgelerinin atıl kalmaması için bu yörelerdeki organize sanayi bölgelerinde yapılacak yatırımlar, müteşebbisleri bu bölgelere çekebilecek farklı teşviklerle desteklenmelidir.

Organize sanayi bölgelerinin daha iyi işleyebilmesi için, kuruluş yeri seçimi, finansman, organizasyon ve yönetim gibi temel konularla sorunların önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalı ve düzenlemeler yapılmalıdır. Organize sanayi bölgesinin kuruluşunda sorumluluk üstlenen müteşebbis teşekkülün yetki ve sorumlulukları yönünden ortaya çıkan sorunları çözmek için hazırlanan kanun tasarısının bir an önce yasalaşması gerekmektedir.

Organize sanayi bölgesinin şehir planlamasındaki yeri ve önemi büyüktür. Organize sanayi bölgesi ile imar planları arasında uyum sağlanmalıdır. Organize sanayi bölgesinin çevresine sanayi ve konut alanlarının yayılacağı önceden düşünülmelidir. Bu yüzden organize sanayi bölgesinin planlanması ve kamulaştırma safhalarında imar planlarının mutlaka dikkate alınması gerekir. Bu şekilde sanayi işletmelerinin şehir çevresinde gelişmiş güzel yerleşmeleri önleneceği gibi tarım, turizm ve ormanlık alanlar kurtarılmış olacaktır.

Tokat'ta organize sanayi bölgesi kurulmadan önce kamu sektörü yatırımlarının şehir ekonomisinde önemli rol oynadığı görülmüştür. 1990 yılında organize sanayi bölgesinin faaliyete geçmesi ile özel sektör yatırımları hızla gelişmiştir. Tokat'ın geleneksel sanayi dalı olan gıda ve taş-toprağa dayalı sanayi organize sanayi bölgesinin kurulması sonucu ağırlığını yitirmiş ve buna karşılık tekstil, orman ürünleri ve makine imalat sanayi gibi üretim konuları yaygınlaşmıştır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, elindeki olanakları bölgedeki işletmelerin ve dolayısıyla Tokat'ın yararına kullanmaya çalışmaktadır. Bölgedeki işletmelerin ihtiyaçlarının karşılanmasında aksamalar olmaktadır. İkinci kısım organize sanayi bölgesinin alt yapısının kısmen tamamlanmış olması o bölgede faaliyet gösteren işletmelere çeşitli sıkıntılar yaratmaktadır. Ayrıca bölgenin kuruluşunda planlanan PTT, banka gibi hizmetler henüz sağlanamamıştır. Bu tür hizmetlerin eksikliği bugün fazla önemli olmasada yatırımların sayısı arttıkça sağlanmaları gerekecektir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde gelişigüzel bir sanayileşme hareketi olduğu söylenebilir. İşletmelerin üretim konuları incelendiğinde tekstil sanayi ağırlıktadır. Bölge hammadde açısından gıda ve orman ürünleri sanayine daha elverişli olmasına rağmen bu sektörlerdeki işletmeler tekstile oranla az sayıdadır. Tekstil sektörünün, küresel dünyamızda meydana gelen krizlerden etkilenmesi Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmeleride olumsuz şekilde etkilemiştir. Bir çok işletme üretime ara vermek zorunda kalmıştır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi ihtisaslaşmış bir organize sanayi bölgesi değildir. Dikey bütünleşme sağlanamamıştır. Yani birbirleriyle mal alımı satımı yapan işletmeler oluşmamıştır. Birbirlerinin yan ürünlerini üreten işletmeler yoktur. Tokat Organize Sanayi Bölgesinde hedeflenen istihdam kapasitesine ulaşılması çok güç görülmektedir. Beklenen yatırım büyüklüklerinin sağlanamaması ve sermaye yoğun teknoloji kullanımının çoğunlukta olması istihdamın düşük kalmasına sebep olmuştur.

Tokat'ta tekstil ve konfeksiyon alanında ilk tesis 1991 yılında organize sanayi bölgesinde kurulan SENA tekstildir. SENA tekstil kurulduğunda ildeki müteşebbislerimiz tarafından yakın takibe alınmış, pazar sorununun olmadığı ve bu işletmenin gelir getiren bir yatırım sektörü olduğu görülünce özellikle son beş içinde yapılan yatırımlar bu alanda yoğunlaşarak bir yatırım hamlesi başlamıştır. Bugün organize sanayi bölgesindeki işletmelerin yarısından fazlası tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet göstermektedir. Böylece tekstil sanayi yatırımlarında ilk sırayı almıştır. Her ilin bölgenin ekonomik gelişmesinde herhangi bir sektörün lokomotif görevi yaptığı düşünülürse Tokat'ın ekonomik gelişmesinde de tekstil ve konfeksiyon

sektörü lokomotif sektörü görevi görmektedir. Bunu sağlayan SENA Tekstil'dir. Bu işletme Tokat'ta başarılı olmasaydı belki de bugün tekstil ve konfeksiyon sektörünün Tokat'ta adı bile duyulmayacaktı.

Tokat'ta çok sayıda tuğla ve kiremit sanayi, un ve yem fabrikaları, parke ve kereste fabrikalarının bir çoğu gelişen teknolojiye ayak uyduramamış pazarlama sorunu ve işletme sermayesi yetersizliği gibi faktörler yüzünden müteşebbislerimiz başka alanlarda yatırım yapmaya yönelmişlerdir. Tam bu geçiş döneminde kurulan dokuma tesisi takibe alınmış ve yatırımlar bu alana kaymıştır.

Mobilya ve ağaç ürünleri sektörü, bölgenin zengin orman varlığı sebebiyle Tokat için gelişme potansiyeli yüksek sektör arasında sayılabilir. Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin % 18'i bu sektörde faaliyet göstermektedir. Bölgede yeterli düzeyde sunta fabrikası yoktur. Böyle bir girişimde bulunulması en kârlı yatırım olacaktır.

Organize Sanayi Bölgesi'nde gıda sanayi toplam işletmeler içerisinde % 13'lük bir kısma sahip bulunmaktadır. Bu grup içerisinde un fabrikaları ağırlıktadır. Un fabrikalarının ve şeker hammaddesinin fazlaca bulunduğu yörede Bisküvi, Çikolata, Makarna gibi ürünler henüz kurulmamıştır.

Organize Sanayi Bölgesi'nde Tarım Alet ve Makinaları sanayi % 15'lik kısmı oluşturmaktadır. Tokat bölgesinin bir tarım bölgesi olması dolayısıyla bu gruptaki işletmeler bu sektöre yönelik iş makinaları üretmektedir. Kimya, Plastik ve Cam Sanayi türünden işletmelerin sayısı oldukça azdır ve üretim kapasiteleri çok düşüktür. Bölgede inşaat ve toprak sanayi türünden işletmeler çok az sayıdadır. Buna karşılık Tokat ili içerisinde bu sektör oldukça gelişmiştir. Organize sanayi bölgeleri içerisinde bu sektörün faaliyette bulunması özellikle Tuğla, Çimento, Kiremit türü işletmelerin üretimi, kapladığı alan itibariyle uygun olmamaktadır. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde mermer işleyen fabrikalar bulunmaktadır ve sayıları giderek artmaktadır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin bazı alt yapı eksiklikleri bulunmaktadır. II.

Kısım Organize Sanayi Bölgesi'nde bir çok işletme faaliyet halinde iken, içme suyu şebekesi, kanalizasyon ve yağmur suyu şebekeleri tamamlanmamıştır. Bu inşaatların tamamlanması bölgeye olan talebi artıracak gibi mevcut işletmelerinde üretim yapmalarını da kolaylaştıracaktır. Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde bir banka şubesi ve postanenin açılması gerekmektedir. Organize Sanayi Bölgesi'nde merkezi ısıtma şebekesi bulunmamaktadır. Bölgeye merkezi ısıtma şebekesinin kurulması faydalı olacaktır. Yatırım Dayanışma Merkezi Oluşturulmalıdır. Ayrıca atık su arıtma tesisi yatırım programına alınmalıdır.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluşunda, mevcut alan için hedeflenen istihdam kapasitesine ulaşamamıştır. Şu anda üretim halinde bulunan 44 işletmede toplam 1364 kişi istihdam edilmektedir. İnşaat ve proje safhasında olan işletmelerin tamamının faaliyete geçtiğini düşündüğümüzde toplam istihdam kapasitesinin 10.000 olacağı belirtilmiştir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde, Organize Sanayi Bölgesi'nin alt yapısı ile ilgili sorunlardan çok işletme düzeyinde sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar ülke düzeyindeki KOBİ'lerin sorunlarından farksızdır. Organize Sanayi Bölgelerindeki işletmelerle görüşmelerimiz sonucunda öncelikli sorunların, finansman, pazarlama, makine ve teçhizat bakımı sorunu, kalifiye eleman sağlayamama gibi sorunlar olduğu belirtilmiştir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmelerin öncelikli sorunu finansman sorunudur. Bir çok işletme üretime hazır hale geldiği halde yeterli kredi imkanlarının olmamasından dolayı üretime başlayamamaktadır. KOBİ'lere yönelik teşvik uygulamalarında, 1998 yılında acil destek kapsamındaki iller belirlenmiş ve bu illerin öncelikli olarak fondan kredi tahsisi kararlaştırılmıştır. Giresun, Ordu, Sivas gibi iller bu destek kapsamında yer almalarına rağmen Tokat acil destek kapsamı dışında tutulmuştur. Finansman sorununun çok fazla olduğu bölgemizde Tokat ili destek kapsamındaki iller arasında yer almalıdır. Teşvikler küçük sanayiciye daha fazla açıklayıcı bir şekilde anlatılıp, cazip tarafları gösterilip, küçük sanayicinin yararlanmasına yardımcı olunmalıdır.

Anadolu'ya yayılmış olan KOBİ'lere kaynak sağlamak amacıyla, Bölgesel Menkul Kıymetler Borsaları kurulmalıdır. Halk Bankasının KOBİ'lere vermiş olduğu kredi yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden Halk Bankası'na alternatif kurumlar oluşturulmalıdır. KOBİ'lerin modern teknolojiye geçmelerini sağlamak için leasing kuruluşları yaygınlaşmalıdır. Ayrıca, alacakların tahsilindeki güçlükleri aşmak için factoring yöntemi kullanılabilir. Kredi Garanti Fonu uygulamasından yararlanılabilir.

Tokat Organize Sanayi Bölgesi'nde işletmelerin bir başka sorunu ise pazarlama konusunda yaşanmaktadır. İşletmeler ürünlerini satmak için yeterli pazar imkanları bulamamakta, zaman zaman ürettikleri malları zararına satma durumunda kalmaktadırlar. Ülkemizde, Bölgesel Dış Ticaret şirketlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Böylece hem pazarlama sorunu çözülebilir, hem de döviz girdilerinin artırılması sağlanmış olur. Ayrıca pazar araştırma merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

BUDAK, Gülay. **İzmir'de KOBİ'ler Nerede? Sorunları Nasıl Çözülür?**

Birinci Basım, İzmir: İzmir Ticaret Odası, 1993.

ÇAVUŞOĞLU, Tolgay. **KOBİ'ler ve Kredi Olanakları.** Birinci Basım, Ankara:

TOSYÖV, 1996.

ÇEZİK, Asuman. **Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri.** Birinci Basım,

Ankara: DPT, 1982.

DİNLER, Zeynel. **Bölgesel İktisat.** Dördüncü Basım, Bursa: Ekin Kitabevi, 1994.

ERDOĞAN, Leman. **Türkiye'de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri ve**

Uygulamaları. Birinci Basım, Ankara: T.T.S.D.O.B.B., 1983.

GÜCELİOĞLU, Ömer. **Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den**

Beklentileri. Birinci Basım, Ankara: TES-AR, 1994.

MÜFTÜOĞLU, Tamer. **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler:**

Sorunlar ve Öneriler. Birinci Basım, Ankara: 1991.

ONAT, Esen. **Organize Sanayi Bölgelerinin Fiziki Planlama Esasları.**

Ankara: 1969.

ÖZBAY, Erdoğan. **Organize Sanayi Bölgelerinin Kuruluş İşlemleri,**

Kurulmasında Muhtemel Zorluklar ve Hal Çareleri, Faydaları.

Isparta: 1988.

ÖZBAY, Erdoğan ve ÖZDEMİR, Mahmut. **Organize Sanayi Bölgelerinin**

Durum Tespit Raporu. Ankara: DPT, 1990.

ÖZDEMİR, Mahmut. **Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri**. Birinci Basım.
Ankara: T.T.S.D.T.O.B.B. Yayını, 1990.

SARIASLAN, Halil. **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları, Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi**. Birinci Basım,
Ankara: TOBB, 1994.

SEVGİ, Cezmi. **Sanayileşme Sürecinde Türkiye ve Sanayi Kuruluşlarının Alansal Dağılımı**. İstanbul: 1994.

YÜCEL, Asuman. **Türkiye’de Arazi Kullanımı ve Sosyal Yer Seçiminde Kamu Sektörü-Özel Sektör İlişkileri**. Birinci Basım, Ankara: DPT, 1987.

Kurum Yazarlı

DPT. **Organize Sanayi Bölgeleri 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**. Birinci Basım, Ankara: 1976.

DPT. **Organize Sanayi Bölgelerinin Fiziki Planlama Esasları**. Ankara: 1969.

DPT. **1996 Yılı Programı**. Birinci Basım, Ankara: 1996.

DPT. **1997 Yılı Programı**. Birinci Basım, Ankara: 1997.

DPT. **Sosyal Planlama Başkanlığı, Yer Seçimi ve Çevre Sorunları Çalışma Grubu Raporu**, Birinci Basım, Ankara: 1991.

DPT. **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**. Ankara: 1963.

DPT. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1968.

DPT. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1973.

DPT. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1979.

DPT. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1985.

DPT. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1990.

DPT. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: 1995.

DPT. Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sağlanan Diğer Destekler. Ankara: 1998.

HALKBANK. Halkbank Kredi Klavuzu. Ankara: 1998.

İAV. Adana Ekonomisinin Gelişmesi, Organize Sanayi Bölgelerinin Gelişmedeki Yeri ve Önemi. İstanbul: 1995.

Resmi Gazete. "Organize Sanayi Bölgesi Kanunu", 20483, 5 Nisan 1990.

Sanayi Bakanlığı. Organize Sanayi Bölgeleri ile İlgili Mevzuat, Ankara: 1998.

Sanayi Bakanlığı. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Sempozyumu. Birinci Basım, İstanbul: 1996.

Sanayi Bakanlığı. Organize Sanayi Bölgeleri Kanun Tasarısı. Ankara: 1992.

TES-AR. Özel ve Devlet Destekli Küçük Sanayi Siteleri Sorunlar ve Gelişme Perspektifleri. Ankara: 1997.

TES-AR. Türkiye’de Esnaf-Sanatkar ve KOBİ’leri Temsil Eden Meslek Kuruluşları İçin Yeni Bir Görevi Örgütlenmiş Danışmanlık Hizmetleri. Ankara: 1998.

TOBB. Türkiye’de ve Dünyada Sanayi Bölgeleri Uygulamaları. Ankara: T.T.S.D.O.B.B. Yayını, 1985.

Tokat Valiliği. Gelişen Tokat Sanayisi. Birinci Basım, Ankara: 1998.

Tokat Ticaret ve Sanayi Odası. Katolog 1996. Birinci Basım, Ankara: 1996.

TOSYÖV. Kobi’lerin Finansman Sorunları, Aylık Yuvarlak Masa Toplantısı. Ankara: 1995.

TOSYÖV. Kobi’ler ve Gümrük Birliği Yuvarlak Masa Toplantıları. Ankara: 1994.

TÜBİTAK-TOBB. Organize Sanayi Bölgelerinde Çevre Sorunları ve Çözüm Projeleri Tanıtım Toplantısı. Ankara: 1994.

VAKIFBANK. Tokat İl Raporu. Ankara: 1998.

Makaleler

“KOBİ’lerin Halka Açılmasında Karşılaşılan Sorunlar”, ASOMEDYA, Mart, 1997.

“Mesleki Eğitim İle Kazanılan Nitelikli İnsan Gücünün İş hayatına Hazırlanması”, ASOMEDYA, Nisan, 1997.